

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

H.J. Zuidhof, Marknesse

Een lichtend voorbeeld

Handelingen 11:23, 24

„Toen deze aankwam en de genade Gods zag, verheugde hij zich en wekte allen op om naar het voornemen van hun hart de Here trouw te blijven; want hij was een goed man, vol van de Heilige Geest en van geloof...”

In de tijd na Pinksteren wordt in prediking vaak aandacht gevraagd voor het leven door de Geest in de eerste gemeenten, zoals Lukas dit beschrijft in Handelingen.

Terecht: in ons kerkelijk leven moeten we telkens weer teruggaan naar en putten uit de bron.

Ik vraag graag uw aandacht voor Hand. 11 in deze freewheelende vakantie-maand; een maand ná de 100-jarige herdenking van de Vereniging, een maand vóór de appeldag, waarvoor broeders (en zusters?) uit de chr. gereformeerde, de vrijgemaakte en de ned. gereformeerde kerken ons uitnodigen. (Bemoeit zich er toch weer eens mee. Afijn)

In Antiochië, de derde stad in het Romeinse rijk, is als zegen op de evangelieverkondiging door enkele Cyprische en Cyreense mannen een gemeente ontstaan...

Wanneer de gemeente in Jeruzalem dit hoort, vaardigen ze Barnabas af naar Antiochië. Hij mag in meerdere opzichten een lichtend voorbeeld voor ons zijn. Voor ons persoonlijke en gemeentelijke leven, voor het kerkelijke samenleven en de oecumene.

Oog voor Gods genade

Barnabas komt als kerkelijke afgevaardigde uit Jeruzalem.

Jawel, maar dat maakt van hem geen kerkelijke hoogwaardigheidsbekleder, die in Antiochië het geestelijk peil komt meten en de zaken even zal regelen... Hij kwam en zag... hoe Gods genade de harten van de mensen overwónnen had.

En dat maakte hem enorm blij. Blijdschap, als vrucht van Gods genade. Mooi, wat we hier van Barnabas lezen. En opmerkelijk.

Want maar al te vaak groeit bij ons juist ons kritische vermogen sterk, zodra we bij andere kerken/kerkverbanden naar binnen kijken.

Barnabas had meteen en duidelijk oog voor Gods genade: dat Hij naast joden ook heidenen de bekering ten leven geschonken heeft... (vers 18).

Door God omgekeerd en bevrijd ten

leven: met Christus én met elkaar.

Ondanks de enorme verschillen tussen de gelovigen van joodse huize en van heidense komaf, leefden zij eensgezind, in het ene geloof in de ene Heer van allen.

Lukas laat ons weten, dat het leven van die allereerste gemeente van joodse en griekse christenen even hartverwarmend en veelbelovend is begonnen als het leven van de eerste (alleen joodse) christenen in Jeruzalem.

Je hart wordt er toch warm van als je leest dat Barnabas en Paulus (die door Barnabas naar Antiochië is gehaald), een vol jaar lang gastvrij ontvangen werden en een brede schare leerden. (vs. 26). En dat ieder met gulle hand gaf voor de behoeftige gemeente in Jeruzalem. (vs. 29, 30).

Een hartelijke eensgezindheid in een gemeente van zeer gemengde samenstelling. Wat een genade van God!

Trouw BLIJVEN

Toch ging het niet allemaal van-zelf. Dat gaat het nergens en nooit.

In Jeruzalem en Antiochië net zo min als bij ons.

Zoals de gemeente van Jeruzalem moest VOLHARDEN bij het onderwijs der apostelen, de gemeenschap, het breken van het brood en de gebeden. (2:42) zo roept Barnabas de christenen in Antiochië op om de Here trouw te BLIJVEN. (vs. 23)

Het is een kwestie van volhouden, altijd weer.

Overal waar Christus Zijn kerk plant, zet de duivel ook zijn kapel neer.

In Jeruzalem met Ananias en Saffira.

We weten dat in Antiochië spanning en onenigheid naderhand tot scherpe verdeeldheid geleid heeft.

Het is triest dat de aantrekkelijke gastvrijheid van het begin onder zware druk is komen staan door de afstotende manier van tafelen in de gemeente: joodse christenen en griekse christenen ieder aan aparte tafels; de tussenmuur wordt weer opgericht. (zie Gal. 2:11 vv)

Tot onze schrik lezen we dat zelfs Barnabas met Petrus zich heeft laten misleiden door deze huichelarij.

Ook voorbeeldige voorgangers kunnen

het goede spoor soms danig bijster raken.

Ook dat is een leerzame les voor ons. Verkondiger van het Woord: neem altijd je 'eigen' preken vooral ZELF ter harte: Blijf naar het voornemen van je hart de Here trouw...

EEN indringend appel voor ALLEN

Maar laten we Barnabas niet vastpinnen op een uitglijder.

Lukas geeft dit mooie getuigenis van hem: Hij was een goed man, vol van de Heilige Geest en van geloof.

En daarom schrikt hij niet van de enorme verschillen, wanneer hij voor het eerst van zijn leven een gemeente van zeer gemengde samenstelling ziet. Voor de een was (de viering van) de sabbat helemaal verweven met zijn bestaan en was de besnijdenis een

36e jaargang - nr. 14
3 juli 1992

In dit nummer

- 255 Kuiterts nieuwste boek (6, slot)
- 257 J.H. Veefkind
Jezus Christus,
Heer van onze toekomst
- 260 K.R. Veenhof
Priesters en oudsten (2)
- 262 H. Algra
Songs of praise
- 263 Casper Koolsbergen
Gebed uit Sarajevo
- 264 A. Troost
Het nut van filosofie
- 268 J.H. Klein
Christus in het kerklied (1)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging
Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 63,- per jaar of f 35,- per half jaar.
Voor studenten f 51,- per jaar.
Buitenland f 89,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

heilig teken; een ander had met het een en het ander helemaal geen affiniteit. Veel vragen ten aanzien van de rustdag en een sacrament!

Minstens zo gewichtig als de vragen van ons omtrent bv. liturgie en ambt. Dat is leerzaam: de verschillen in achtergrond waren in Antiochië vele malen groter dan bij ons.

Verschillen tussen ned. gereformeerden op het platteland en in de stad, tussen christenen op veengrond en op zandgrond, tussen 'bevindelijke' en 'verbondsmatige' gereformeerden. Om maar eens een paar al dan niet evidente verschillen in onze tijd te noemen.

Barnabas schrikt niet van alle verschillen, maar is blij en looft God.

En hij houdt voor iedereen een en dezelfde preek met hetzelfde appèl.

Blijf de Here trouw! naar het voorneemen van jullie hart.

Hier spreekt niet een kerkpolitikus, die z'n woorden zo diplomatiek weet te kiezen, dat iedereen in de plurale gemeente zich er in kan vinden...: Je kunt met zulke woorden vele kanten op... als je intentie maar goed is...

Nee, Barnabas spreekt niet vrij-blijvend en is niet goedgegelovig, maar een goed man, vol van de Geest en van geloof...

Ga maar na: Een goed, gelovig man, vervuld met de Geest

„Trouw blijven aan de Here” is geen goedkope, diplomatieke leus van Barnabas.

Juist in zijn eigen leven is zo duidelijk gebleken, dat trouw zijn aan God niet iets algemeen en zweverigs is, maar dat die trouw concreet zichtbaar, aanwijsbaar is in zijn doen en laten...

(Ook van voor-gangers geldt: leringen wekken, voorbeelden trekken.)

Als Lukas dit mooie getuigenis geeft van Barnabas, nodigt hij ons ahw. uit om nog eens terug te bladeren: Lees nog eens wat ik zoal over Barnabas' doen en laten geschreven heb, dan zul je het met mij beamen: een goed man, vol van de Heilige Geest en geloof, trouw aan God.

Wellicht, dat Barnabas zelf z'n wenkbrauwen gefronst had, als hij deze aai over zijn bol gevoeld had en gezegd had:

„Een goed man? Niemand is goed dan God alleen...

Hij heeft het wonderlijk goed gemaakt met mij.

Gods trouw voor ons... dáár begint het altijd weer mee.

Zo goed was het allemaal niet in mijn leven...

Inderdaad, Lukas attendeert daar voorzichtig op, wanneer hij Barnabas bij ons introduceert: Een Leviet, van Cyprus afkomstig, eigenaar van een akker. (Hand. 4:36, 37)

Dan moet er toch een rood lampje gaan branden...

Wat moest deze leviet nu met een akker? (Lees Num. 18:24, Deut. 10:9: Levi heeft geen bezit of erfdeel met zijn broeders; de HERE is zijn erfdeel)

„Gods grondpersoneel mocht niet te sterk verworteld raken in de wereld, die voorbijgaat” (drs. W. Janse)

Barnabas verkoopt zijn onrechtmatig bezit en schenkt het geld aan de gemeente.

Bij het licht van Gods Woord ontdekt Barnabas wat niet goed was in zijn leven. Wellicht was die akker al generaties lang familiebezit en waren er vele levieten met zo'n akkertje... en was de (kerk)publieke opinie dus helemaal niet tegen hem...

Barnabas maakt geen verontschuldigen. De Geest heeft zijn ogen geopend voor zijn onbijbelse aardsgelovigheid en geeft hem ook de kracht om daarmee te breken.

Dit is zeker niet de onbelangrijkste les, welke we van Barnabas kunnen leren in onze materialistische consumptie-maatschappij! (Een volgende keer meer daar over).

Bij Barnabas is er zo volop ruimte gekomen voor de Geest en kon hij tot zegen zijn voor de gemeente in Jeruzalem en Antiochië en voor de wereld in het latere zendingswerk...

Hij heeft duidelijk een sleutelrol gespeeld in de eerste tijd.

Hij weet een brug te slaan tussen Paulus en de aanvankelijk zo argwanende gemeente van Jeruzalem. (9:26,27)

Hij legt een fijn contact met Antiochië.

Wel een bruggebouwer, geen uitzonderlijke hoogvlieger

Zouden wij in onze tijd niet mogen verlangen naar en mogen bidden om bruggebouwers als Barnabas in de kerken.

Laat er veel gebed zijn voor kerkelijke afgevaardigden en bruggebouwers. Maar... wat de Geest vermocht in Barnabas' leven is een voorbeeld voor ons ALLEN!

Het is beslist niet zo, dat Barnabas aan de gemeenten gegeven is als een eenzame hoogvlieger, een uitzondering, hoog boven het grondvlak: Barnabas, de geweldige.

Nee, nu de Geest is komen wonen in de gemeente, als Gods Huis, is de Huisregel voor allen! (wat een genade! en wat een opdracht!): wordt vervuld met de Geest.

In Antiochië werden de gelovigen dan ook geen Barnabassianen of Barnabas-christenen genoemd, maar *christenen*...

Christus kreeg gestalte in hun leven, door de Geest.

Daar komt het ook voor ons op aan, op weg naar 2000 en de wederkomst van Christus.

In de komende nummers (o.a.):

G. v.d. Brin, Ethische vragen

D. Holwerda, Het boek des levens en de boekrol uit Openb. 5

D. Holwerda, Schapen uit een andere stal

A. Troost, Wat is scholastiek

H. de Jong, Zeist

Kuiterts nieuwste boek (6, slot)

'De hemel beware ons – heeft reformatisch Nederland niets beters in huis?', moet de Hervormde predikant drs. C. Blenk uit Amsterdam over Kuiterts boek(en) gezegd hebben op een spreekbeurt in Nijkerk. Stoere taal! Een beetje lossig voor een Bonder, dat wel, maar toch kloek. Even later zegt hij: „We moeten opnieuw leren hoe het evangelie in deze tijd gebracht moet worden” en: „We hebben een diepe kultuuranalyse nodig”. Dat verraadt toch, zou je zeggen, enige verlegenheid. Hoe kan een mens in verlegenheid dan zo krachtig van zich afpraten als het gaat om een poging de bijbelse boodschap voor onze tijd te vertolken? Een poging die niet eens helemaal ongeslaagd genoemd kan worden, gezien de verkoopcijfers van Kuiterts boek. „Maar dat zo'n boek zo'n hoge vlucht neemt, dat is nu juist het verderfelijke”, hoor je dan weer een ander zeggen. Maar als dat waar is, waarom scoort Wiersinga die met zijn boek veel en veel verder gaat (veel te ver, mijns inziens) dan niet evenredig hoger? Zou het toch niet kunnen zijn dat er onder de massa's kerkverlaters in ons land velen zijn die niet meer onder 'ons' Woord komen omdat hun honger door ons niet gestild wordt (hoezeer we ook ons best doen), maar die nu gretig grijpen naar Kuiterts boek omdat het, hoe dan ook maar in ieder geval op religieus-herkenbare wijze, op vragen ingaat waar ze mee zitten? Dat ds. Blenk die ik als een bescheiden mens ken tegenover Kuitert zo hoog van de toren blaast, heeft denk ik toch meer te maken met Gereformeerden-haat die Bonders nog wel eens wil ontsieren. Hoe dat verder ook zij, we kunnen ons met machtswoorden van Kuitert niet afmaken. „Zoals de man is, is zijn kracht”, houdt zelfs de wereld ons voor (Richteren 8:21).

Belijden is niet bewijzen

„De bijbel Gods Woord”, – waarom zegt Kuitert dat niet? Dat was de vraag waar we de vorige keer mee eindigden. Kuitert zou mij kunnen antwoorden: dat zeg ik wel. Op p. 30 heeft hij het over de bijbel als boek van christelijke waarheden over God die samenvatten wat de christenheid voor Gods werk aan mens en wereld houdt en hij zegt: „Wil iemand dat Gods openbaring noemen, niets op tegen, maar we hebben het dan niet over een bovennatuurlijke kennisbron maar bijvoorbeeld over een waardeoordeel van christenen over hun eigen geloofstraditie”. Er is bij Kuitert wel degelijk ruimte voor de belijdenis dat de bijbel Gods Woord, het boek van Gods openbaring is, alleen (zo wil hij zeggen): het is een belijdenis, er kan buiten de kring van de belijders geen enkele bewijskracht aan worden toegekend.

Dat laatste benadrukt Kuitert sterk. Hij doet dat niet met graagte. Op p. 25 lees je: „Kan men overtuigd gelovige zijn en tegelijk het eigen geloof relativiseren? Dat lijkt mij niet eenvoudig, maar aan enige relativisering kunnen we desondanks niet ontkomen”. Je merkt hier duidelijk dat hij er zijn best voor moet doen. Maar waarom doet hij het dan? Wat voor belang denkt hij ermee te dienen? Op p. 47 schrijft Kuitert in ander verband: „Gelovige mensen zullen de voorstelling van God, die hun eigen geloofstraditie hen biedt, niet graag een ontwerp noemen”. En opnieuw voel je dat Kuitert als zelf gelovig mens moeite heeft met zijn eigen afstandelijke taal. Maar nog eens: waarom pijnigt hij zichzelf daar dan mee?

Elia op de Karmel

Ik zie het zo dat precies hier blijkt dat Kuitert een bewuste twintigste eeuwse is die leeft en werkt in een plurale samenleving, waarin meer godsdiensten dan de christelijke zich melden en waarin de sekularisatie machtig toeslagen heeft. Met het eerste verschijnsel wil hij rekenen en in het laatste wil hij niet berusten. Met andersgelovigen wil hij een vrij gesprek aangaan zonder het nog voordat het begonnen is te frustreren en de niet-meer-gelovigen wil hij duidelijk maken dat over het geloof te praten valt. Ergens (p. 45) komt Kuitert met het bijbelverhaal van Elia op de Karmel uit I Koningen 18 op de proppen. Ik laat het leerzame verband waarin hij deze geschiedenis opvoert nu even terzijde en wil hier het vermoeden uitspreken dat dit geding tussen Elia en de Baälspriesters op de achtergrond van Kuiterts denken nog een andere en grotere rol speelt dan hij hier laat zien. In deze zin: Staan we ook vandaag niet voor de vraag wie of er nu eigenlijk God is? De Vader van onze Here Jezus Christus of ...? Deze vraag zal vandaag niet als in Elia's tijd beantwoord kunnen worden door vuur van de hemel (in die zin herhaalt de geschiedenis zich nooit) maar, naar de eis van onze dagen, door argumenten aan de praktijk ontleend. Welke godsdienst helpt de mens nu het beste? Ik weet wel dat Kuitert meent dat het uiteindelijke gelijk van een godsdienst pas aan de overzijde van de tijd geopenbaard zal worden, maar Kuitert zal zelf ook wel toegeven dat dat voor de praktijk wel wat laat is en zelfs mosterd na de maaltijd en hij nodigt dan ook iedereen tot toetsing in het heden uit. Laat iedereen meedoen, hoe meer toetsers hoe groter de kans op resultaat (p. 31/2). Ik denk dat we in dat licht ook die bekende en veel vragen oproepende stelling van Kuitert moeten bezien dat alles wat wij over boven zeggen, van beneden komt (p. 23). Hij

wil ermee voorkomen dat voortijdig deuren worden dicht gedaan. Naar de Islam, bijvoorbeeld. Maar ook naar de van het eigen geloof vervreemden. Hij nodigt ze uit en hij roept ze terug: Ons geloof is niet alleen maar betuigbaar, het is het ook bespreekbaar. Er zijn goede argumenten om christelijk te geloven.

Pastor en profeet

Je kunt voor dit bedoelen begrip en waardering hebben, maar zou het werken?, vraag ik me af. Zou je voor hetzelfde geld niet minder ver kunnen gaan? Je kunt je met verbazing afvragen waar de profeet Elia de souplesse vandaan haalde om daar op de Karmel zo zijn zaak in de waagschaal te stellen – juist omdat het verhaal geen enkele twijfel oproept omtrent de vraag waar hij zelf stond. De twijfel laars een twijfelaar worden zonder eigen zekerheid op te geven, pastor worden maar tegelijk profeet blijven, het zal niet gemakkelijk zijn geweest. Maar precies hierin ligt voor mij een aanwijzing verborgen van hoe het eigenlijk zou moeten. Als volgt: Je betuigt je geloof, krachtig en zonder aarzeling, maar je toont tegelijk je ervan bewust te zijn dat het je gelóóf is dat je betuigt, en dat het dus met niet-gelovigen natuúrlijk bespreekbaar is. Zou dat toch niet 'eerlijker' zijn dan zoals Kuitert het doet? Ik zet dat woord 'eerlijker' expres tussen hoge komma's om er de zakelijkheid van mijn bedoeling mee uit te drukken. 'Eerlijker', omdat uit Kuiterts boek toch meer dan duidelijk blijkt hoe volgens hem dat geding beslist gaat worden, al wil hij dat in het midden laten. Dat laatste lukt hem niet, hij deelt met Elia volledig het geloof in de goede afloop. Dat is aan alles te merken. Ik moet het nog sterker zeggen: Omdat Kuitert heel sterk gelooft durft hij op dit geding aan te sturen. Maar past het daarbij dan wel dat hij zich af en toe zo koud-neutraal opstelt? Hierboven gaf ik de moeite al aan die hij daar zelf mee heeft. We raken hier eigenlijk aan het moeilijke punt in hoeverre de godsdienstwetenschappelijke methode voor een gelovige insider bruikbaar is. Kuitert is van die mogelijkheid zo zeer overtuigd dat hij haar mijns inziens overvraagt. Maar hoe sympathiek is zijn falen als je let op de pastorale drijfveer erachter.

Wijsheid

Laten we nu nog opzettelijke aandacht geven aan de stelling van Kuitert die achter zijn hele bijbelbeschouwing ligt: „Alles wat wij over boven zeggen, komt van beneden”. Er is (laat ik dit voorop stellen) meer van waar dan ons misschien lief is. Zo vind ik zelf de inspiratie-gedachte waaraan we gewend zijn moeilijk verenigbaar met het

feit dat we in de Schrift betrekkelijk veel wijsheid aantreffen. Bijvoorbeeld in de boeken Spreuken en Prediker, maar toch ook nog wel op andere plaatsen. Ook in de wetten. Zeker, „de vreze des HEREN is het beginsel der wijsheid”, dat adagium wordt ons bij de ingang van die boeken al meegegeven (Spreuken 1:7) en Jakobus onderscheidt tussen de wijsheid van boven en die van beneden (3:13 e.v.) en koning Belsazar maakt uit de wijsheid van Daniël op dat de geest der goden in hem woont (Daniël 5:14). Heel in het algemeen heb ik er dan ook geen moeite mee dat de wijsheid op God wordt teruggevoerd. Hij is er de oorsprong van, zoals van al onze vermogens. Maar van de andere kant moet het woord 'wijsheid' als aanduiding van een menselijke eigenschap toch iets betekenen. Wijsheid heeft te maken met inzicht, het is verwerkte ervaring en bij uitstek een denkwerk. De wijze wordt van bovenaf echt niets voorgezegt, althans dat is het niet waarom we hem een wijze noemen. Dat de menselijke wijsheid als van goddelijke oorsprong wordt voorgesteld slaat dan ook niet op wat de wijze inhoudelijk beweert maar op de denkkraft die hij van God ontvangen heeft en waarmee hij het leven te lijf gaat. Nu, dat sluit helemaal aan bij Kuitert die zegt dat we bij 'openbaring' niet aan iets inhoudelijks moeten denken (een bovennatuurlijke bron van Godskennis, p. 29) maar aan „de capaciteit van mensen om te reageren op de kennelijke tegenwoordigheid van God de Schepper in hun leven” (p. 46). Zijn bekende stelling lijkt dus voor wat de wijsheid in de bijbel betreft op te gaan. De wijsheid staat wel in de bijbel maar ze is toch van beneden. Het is waar, de bijbelse wijsheid schrijft behalve haar denkkraft ook haar denkprodukten aan God toe, maar dat is bescheiden vroomheid, niet bedoeld om aan die produkten een goddelijk gezag toe te kennen in de zin waarin het inspiratie-dogma dat meent. Er wordt meer lovend en prijzend betuigd dat de produkten van de wijsheid van God afkomstig zijn. Dat gaat in de bijbel zeer ver, tot zelfs daar waar de wijsheid de gestalte van vakkennis aanneemt. Zo somt de profeet Jesaja verschillende landbouwkundige vaardigheden op en zegt vervolgens dat God de boer over de juiste wijze daarvan heeft onderricht (28:23 e.v.). Daar is dit van waar dat wij inderdaad niet meer weten hoe de mensen aan zulke kennis gekomen zijn. Wie heeft het wiel uitgevonden? „Dat komt van God vandaan”, zei de antieke mens en dat antwoord bevredigde hem geheel. Respektabel vroom, maar een schaduwzijde ervan is dat degenen die zulke antwoorden geven weinig openstaan voor cultureel-technische vernieuwingen. Ze kennen gemakkelijk aan het overgeleverde een gezag toe dat te ver gaat. Daarom nemen wij modernen dat 'van God' niet zo gauw over omdat we bang zijn dat dat het onderzoek stremt. Wijs-

heid, in de vorm van vakkennis of verder reikend, is een menselijke hebbelijkheid die bij gevolg onder menselijke controle staat. Het criterium ervoor ligt 'beneden'. Zou het anders zijn dan zouden we het woord 'wijsheid' als aanduiding ervan moeten vermijden. Ook de wijsheid van Job en zijn vrienden was bij alles wat zij van God beweerde, van beneden. Kuiterts bovengenoemde stelling is er volledig op van toepassing.

Profetie

Maar is daar alles van de bijbel mee gezegd? Er gaat – om bij het laatste voorbeeld te blijven – aan de dialogen van het boek Job een voorwoord vooraf en daarin hebben wij met iets anders te maken. Met profetie. De verschillende visioenen in de eerste hoofdstukken, vergelijkbaar met dat van de profeet Micha ben Jimla (1 Koningen 22:19-23), maken ons getuige van een geding tussen de HERE en satan waarvan Job de inzet vormt. Zij doen een volslagen nieuw licht vallen op Jobs lijden en een kommentaar wordt erop gegeven, „dat geen oog heeft gezien, geen oor heeft gehoord en in geen mensenhart is opgeklommen”. Valt dat ook onder Kuiterts stelling? Ik weet wel, profetie wordt in de bijbel ook weer in menselijke en tijdgebonden voorstellingen gegoten. Bileam ligt voor zijn visioen als een open camera op de grond (Numeri 24:15 en 16) maar het licht dat bij hem binnenvalt is toch eeuwigheid met tijd vermengd. Ik besef verder ook terdege dat ik wijsheid en profetie niet altijd zo scherp kan onderscheiden als ik zoëven aan de hand van het boek Job deed. Alles tot je dienst, maar valt dat profetische element van de bijbel ook onder 'beneden'? Goed, buiten Israël kwam ook profetie voor. Opgegraven teksten uit Mesopotamië hebben dat duidelijk gemaakt als we het van Bileam al niet wisten. Er is niets op tegen de bijbelse en buitenbijbelse profetieën met elkaar te vergelijken en de gelijkenis en overeenstemming tussen die twee vast te stellen. Maar komt er niet een moment dat je met de tovenaars van farao moet zeggen: „Dit is Gods vinger” (Exodus 8:19)? Aan dat opmerkelijke woord ging ook gelijkenis en overeenstemming vooraf, – maar ... tot op zekere hoogte. Daarna scheidden zich de wegen. En breekt nu dat onderscheidende moment met name niet aan als het gaat over Gods heilsplan in scheping en verlossing en alles wat daarmee samenhangt? Dat een mens het allerbelangrijkste in het leven: met God in het reine komen (wat ook volgens Kuitert zijn diepste verlangen is!), niet zelf kan doen maar daarvoor op God is aangewezen, is dat een gedachte waar men van 'beneden' op komt? Gaat het daarvoor niet te zeer in tegen al het menselijke van ons mensen? Moet je daarvan niet met Paulus zeggen dat het niet naar de mens en dus ook niet van een mens is (Galaten 1:11 en 12)? En is daarom het venij-

nige verzet ertegen, tot in het eigen hart toe, niet een krachtige aanwijzing dat we hierin met nog wel iets meer te doen hebben dan met een ontwerp van beneden? Eerder wees ik er al op dat Kuitert voor de menselijke vijandschap tegen het evangelie weinig oog heeft. Ik vrees dat hij die voor zijn voorstelling van zaken ook niet zo goed kan gebruiken. Maar ze is niettemin een geweldige realiteit. En het is nu vanwege dit profetische dat onafscheidebaar door de hele Schrift heengevlochten zit dat ik zeg: De bijbel is van boven. Dat dit een geloof is is waar (al zijn er bijkomende argumenten voor aan te voeren) maar behoeft niet telkens herhaald te worden. Ieder die aan een religie-gesprek deelneemt behoort daarvan op de hoogte te zijn.

Tenslotte

We moesten nu (voorlopig?) maar eens stoppen met het gesprek over dit veel losmakende boek. Er zou nog wel meer te behandelen zijn. Ik had ook nog wel iets willen zeggen over Kuiterts snelle afrekening (in ruim drie pagina's, 186-189) met de verkiezing in de zin van de voorbeschikking. Ik kan opnieuw het pastorale hiervan wel waarderen, maar stuit toch op de vraag of dit wegedenieren van de predestinatie wel klopt met de rest van zijn theologie. De Remonstrantse professor G.J. Hoederdaal heeft eens gezegd dat in het algemeen een Godsvoorstelling die sterk met ethische waarden verbonden is de predestinatie scherper zal afwijzen dan een Godsvoorstelling die rekening houdt met het ondoorgrondelijke bovenethische wezen Gods. Dat lijkt me juist. Nu valt Kuiterts boek zonder enige twijfel onder de laatst genoemde soort van theologie, getuige zijn pleidooi voor de belijdenis van de onbegrijpelijkheid van God (p. 62) en zijn stelling dat de moraal niet de clou vormt van het christelijk geloof, al is ze er wel een noodzakelijk, kenmerkend en onmisbaar ingrediënt van (p. 134). Kuitert zou de diepzinnige opmerking van Noordmans kunnen beamen dat de bijbel niet ethisch maar wel zo ethisch mogelijk is. Ik ben het met een en ander van harte eens, maar vraag me af of er juist vanwege de onbegrijpelijkheid van God die bij Kuitert zoveel nadruk krijgt, niet meer ruimte uitgespaard moet worden voor de voorbeschikking, hoe onpopulair de gedachte daaraan ook is. Maar zoals gezegd, ophouden nu.

J.H. Veeffkind, Krommenie

Jezus Christus, Heer van onze toekomst

Eschatologie en persoonlijk heil

1. Uitzicht

Precies twee weken geleden stonden wij op Grouse Mountain, de berg waar men een adembenemend uitzicht heeft over Groot-Vancouver.

De stad geldt als één van de mooiste steden ter wereld, en ik ben bereid dit op gezag van anderen te geloven. In het dal van de Fraser-River strekt zij zich uit, over een afstand van 40 kilometer van west naar oost en 30 kilometer van noord naar zuid. Aan de noordkant wordt de stad begrensd door hoge witbesneeuwde bergtoppen, in het westen en zuiden door fjorden en baaien, eilanden en daarachter de Grote Oceaan.

Het is een glasheldere avond: van de Grouse Mountain af kunnen we nagenoeg heel Groot-Vancouver overzien. Langzaam wordt het donker en de lichten in de stad worden ontstoken. Fel-wit verlicht de brede hoofdstraten, die de stad in blokken verdelen.

Oranje de secundaire wegen en groen de dorpsgewijs bewoonde wijken daar tussen in. Het geheel gehuld in een oranjeachtig waas.

„Getooid als een bruid, die voor haar man versierd is”, zeg ik. „Wie ben ik, dat ik dit mag meemaken?”, antwoordt mijn vrouw. En als we in de Skyrise langzaam naar beneden zakken, worden zelfs de luidruchtige Chinese kindertjes stil. „Waw!”, zegt één van hen. Inderdaad, een adembenemend schouwspel.

Ik realiseer me dat we kijken naar en onder de indruk zijn van een 'stad van de mens'. Met alle lelijke, smerige, slechte en gevaarlijke uithoeken die zo'n stad ook heeft. Ik heb ze gezien op onze tochten door deze wereldstad, ik heb erover gehoord in de nieuwsberichten van radio en télé.

Niettemin: 'getooid als een bruid', en: 'wie ben ik'. Als gouden de portalen van Vancouver zijn, hoe zullen dan de zalen van Nieuw-Jeruzalem zijn, de stad van God!

„Jeruzalem is als een bruid getreden voor God in wit en goud en in haar heldre ogen staat een vrede door niemand ooit aanschouwd.” Het promotiefilmpje van de stad Vancouver suggereert dat er maar één plek ter wereld is waar je echt goed kunt wonen, maar het gezang zegt dat alleen van Nieuw-Jeruzalem geldt: daar

„zal geen rouw, er zal geen dood meer wezen, nergens verdriet meer zijn, de eerste dingen werden uitgewezen, voorbij ging alle pijn” (330:2a, 3b). Van die miljoenenstad geldt zeker: „getooid als een bruid, die voor haar

man versierd is”, en: „wie ben ik, dat ik dit mag meemaken!”

En dit zijn dan meteen de twee brandpunten waar mijn lezing om draait: de stad en haar bewoners, het grote heil en de kleine ik. Waar we géén aandacht aan kunnen besteden, is de vraag op welke manier we deel krijgen aan deze geweldige toekomst en hoe deze verwachting onze alledaagse handel en wandel beïnvloedt – zeg maar: op welk visum je binnenkomt en aan welke gedragscode je je hebt te houden. Hier staat het nieuwe testament vol van, maar aan al deze religieuze en ethische vragen gaan we nu voorbij. Vanavond gaat het om onze toekomstverwachting 'sec'; en dan nog niet eens onze toekomstverwachting in het algemeen, maar over wat ieder van ons persoonlijk staat te wachten. Mij is gevraagd¹ door het Comité Gereformeerde Studieavonden Zaanstreek tot u te spreken over het onderwerp: 'Jezus Christus, Heer van onze toekomst. Eschatologie en persoonlijk heil'.

2. Eschatologie

'Eschatologie' betekent: de logie, de leer van het *eschaton*/de *eschata*, het laatste/de laatste dingen, het eind. Aan alles komt een eind. Geld en goed raken een keer op – denk aan de 'laatste' penning uit de bijbel! Ruimte en tijd houden op – denk aan het 'uiterste' der aarde en de 'laatste' dag van een feest. Er komt een eind aan wat je denkt en zegt en doet. Het leven van de enkeling is eindig, maar ook steden en volken gaan ten onder. Alle gebeurtenissen hebben een 'afloop'. Er is altijd een 'laatste', een eind. Het is altijd: opgaan, blinken en verzinken.

De Grieken dachten dat zij aan de aantrekkingskracht van de tijd konden ontsnappen naar een boventijdelijke wereld. De wereld waar wij hier en nu in leven is maar een schijnwereld, de ware werkelijkheid is hierboven en komt hierna. Het lichaam is een gevangenis voor de ziel. Bij zijn dood wordt de mens bevrijd van de lagere en geleid naar de hogere werkelijkheid. „Wat zal mij verlossen van het lichaam dezes doods? De goden zij dank, door mijn eigen dood!” In deze visie is er dus sprake van een duidelijke tweedeling: de lijn van de tijd en de boog van de eeuwigheid. En tussen deze twee is geen werkelijk contact. „Meer de geest van de aard verheven, hier beneden is het niet!”

Ook de Joden kenden een tweedeling, echter geen verticale van beneden en boven, maar een horizontale van nu

en straks. Ook het oude testament kent de vergankelijkheid van alle dingen, 'ijdelheid der ijdelheden'. Maar deze is er vanwege de zonde van de mens. De zonde is het virus dat het hele bestand van de wereld vernietigt. De mens moet niet bevrijd worden van het lichaam, maar van de zonde. Het is juist dat wat God op 'de dag des HEREN' zal doen. God zal hemel en aarde met al wat erin is vernieuwen. Het zal dezelfde wereld zijn (*continuïteit*), maar zonder zonde en dood (*discontinuïteit*).

De oudtestamentische en joodse tweedeling in 'deze eeuw' en 'de toekomstende eeuw' klinkt letterlijk door in het nieuwe testament (b.v. in Mat. 12:32). Het nieuwe van het nieuwe testament is, dat in de persoon en met het werk van Jezus Christus de toekomst al is begonnen in het heden! Wat God in het oude testament heeft beloofd, is met de eerste komst van Christus vervuld en zal bij zijn terugkomst voltooid worden. Deze drieslag is zeer wezenlijk voor het goed verstaan van de bijbelse boodschap. Oude testament: nieuwe testament: komende eeuw = belofte: vervulling: voltooiing.

In dit verband is het opvallend, dat het woord 'eschaton' niet alleen: het laatste, het eind, de afloop kan betekenen, maar ook: de toekomst! Aartsvader Jakob wacht reeds op de Verlosser en de verlossing in de toekomstende dagen (*eschatoon*, LXX). Ook de profeten zien in de toekomst het heil en de Heiland dagen. Het laatste van deze eeuw betekent tegelijk het eerste van die eeuw. Het eind van het heden is meteen het begin van de toekomst. „Ik weet”, zegt Marta tot Jezus, „dat Lazarus zal opstaan bij de opstanding ten jongsten dage” (*eschatêi*), op de laatste dag die meteen de eerste zal zijn. De laatste van de oude reeks, bepaald door zonde en dood. De eerste in een nieuwe serie, gekenmerkt door Geest en leven.

Op verschillende manieren is geprobeerd deze duidelijke boodschap van oud en nieuw testament wèg te verklaren.

Niemand ontkent dat het oude testament een uitdrukking als 'de dag des HEREN' gebruikt, en dat er in het nieuwe testament sprake is van 'het koninkrijk der hemelen'. En dat profeten en apostelen hierbij denken aan 'de toekomstende eeuw' als vervolg op (*continuïteit*) en in tegenstelling tot (*discontinuïteit*) 'deze eeuw'. Maar – zo

zegt men – het gaat hier alleen om een wijze van spreken, waar de bijbelschrijvers iets anders mee bedóelden. Ik kan dit het best duidelijk maken aan de hand van een tekst als Lucas 17: 20-21. „En op de vraag van de Farizeëen, wanneer het koninkrijk Gods komen zou, antwoordde Hij hun en zeide: Het koninkrijk Gods komt niet zó, dat het te berekenen is; ook zal men niet zeggen: zie, hier is het of daar! Want zie, het koninkrijk Gods is bij u.”

De statenvertaling heeft hier: „het koninkrijk Gods is *binnen* ulieden”. Volgens de liberale theologen gaat het hier niet over de toekomst, maar over het heden. Niet over iets uitwendigs, maar over iets inwendigs: een wereld van liefde en broederschap. De lijn van de toekomst is hier verschrompeld tot een kleine punt in het heden.

Iemand als Albert Schweitzer voegde aan dezelfde tekst het verklarende woordje 'plotseling' toe: „het koninkrijk Gods is *plotseling* bij u”. Het gaat dus wel over iets dat – van Jezus uit gezien – in de toekomst moest gebeuren: onverwachts, plotseling zou Hij in heerlijkheid voor hun neus staan. Maar dit is nooit gebeurd: als een gedesillusioneerd mens kwam Jezus om aan het kruis.

In de theologie noemen we dit de 'konsekvente' eschatologie. Jezus zou volgens eigen zeggen terugkomen, maar het feest ging niet door. Na deze eeuw is er geen toekomstende eeuw meer.

De bekende nieuwtestamenticus Rudolf Bultmann gaf weer een andere 'verklaring' van die voor de moderne mens onbegrijpelijke drieslag belofte-ervulling-voltooiing. Hij liet de historische lijn verleden-heden-toekomst als het ware een kwartslag kantelen, zodat de toekomst niet daar-en-stráks maar hier-en-nú op ons afkomt. Niet horizontaal, aan het eind van de geschiedenis, maar vertikaal, op dit ogenblik. Met Jezus' boodschap komt van boven af Gods rijk naar mij toe en sta ik hier en nu voor de beslissende keus: voor of tegen Hem. „Zie, het koninkrijk Gods is *bij* u!” We noemen dit de 'existentialistische' uitleg. Bultmann wil geen wissel trekken op een verre vage eeuwigheid, maar stelt ons heel persoonlijk en heel dringend voor de keus: geloof of ongelof.

In die visie verdampt het hiernamaals voor het hiernumaals.

Vanzelfsprekend zijn er nog vele andere pogingen gedaan om aan de klem en het kruis van de bijbelse boodschap te ontkomen. Ik laat die nu maar voor wat ze zijn. De genoemde voorbeelden maken duidelijk hoe belangrijk het is om de schrift te laten zeggen wat zij wil zeggen. Wat Lucas 17:21 betreft, kan men „het koninkrijk is *bij* u” heel goed vertalen met „het koninkrijk is *onder* u, *in uw midden*”. Hierbij kan men inderdaad

denken aan Jezus zelf die belovend en bevelend in de kring aanwezig is, of aan Jezus' leerlingen die gelovend en gehoorzaamend Hem volgen.

De bijbel zegt dat God de schepping goed gemaakt heeft. Verder, dat door de zonde van de mens de schepping in al haar onderdelen ontworcht is. Dan, dat God het plan heeft opgevat om heel de schepping te verlossen van zonde en dood. In het oude testament heeft Hij dit beloofd. In de persoon en met het werk van Jezus Christus heeft Hij deze belofte vervuld. En op de jongste dag (*eschaton*) zal Hij zijn plan geheel voltooien.

Vandaar, dat de bijbel, die begint met de schepping van hemel en aarde, eindigt met de herschepping van hemel en aarde – een wereld zonder zonde en zonder ook maar een greintje dood.

Dingen, planten, dieren en mensen zijn dan radicaal en totaal vernieuwd.

„De hemel en de aarde wordt stralende en puur.

God zal zich openbaren in heel zijn creatuur” (Gezang 288:1b)

3. Persoonlijk heil

Het is duidelijk dat in dit kader het persoonlijke heil aandacht mag krijgen, ja onze volle aandacht móet hebben.

„Ook ons zal God verlossen uit alle pijn en nood, van 't woeden van de boze, van 't vrezende voor de dood, van aarzelen en klagen, verdriet en bitterheid, van alles wat wij dragen, van 't lijden aan de tijd” (Gezang 288:4).

Verlost worden konkrete mensen, zoals u en jij en ik.

De gereformeerden zijn dit persoonlijke aspect van de definitieve verlossing niet uit de weg gegaan. De Heidelbergse catechismus staat bekend om zijn persoonlijke begin:

„Wat is *uw* enige troost in leven en sterven?

Dat *ik* met lichaam en ziel, in leven en sterven, het eigendom ben, niet van mijzelf, maar van *mijn* trouwe Heiland Jezus Christus”. Dit geldt voor het verleden: Hij heeft voor mij betaald. Dit geldt voor het heden: Hij bewaart mij. En dit geldt ook voor de toekomst: „Daarom geeft Hij *mij* door zijn Heilige Geest ook zekerheid van het eeuwige leven” (vr. 1).

Een waar geloof betekent volgens de catechismus onder andere „dat ook *mij* vergeving van de zonden, eeuwige gerechtigheid en eeuwig heil door God geschonken zijn” (21).

Christus heeft beloofd, dat Hij door het avondmaal „*mijn* ziel met zijn gekruisigd lichaam en vergoten bloed tot het eeuwige leven voedt en verkwikt” (75). Het vierde gebod vraagt van mij, „dat *ik* de eeuwige sabbat in dit leven begin” (103).

De Heilige Geest is ook mij gegeven om „eeuwig bij *mij* te blijven” (53).

„Ik geloof dat *ik* van deze gemeente

een levend lid ben en eeuwig zal blijven” (54).

Christus zal „*mij* met alle uitverkorenen tot Zich nemen in de hemelse blijdschap en heerlijkheid” (52).

„Evenals ik nu al het begin van de eeuwige vreugde in mijn hart voel, zal *ik* na dit leven volkomen heerlijkheid bezitten, die geen oog heeft gezien en geen oor heeft gehoord en die in geen mensenhart is opgekomen, en wel om God daarin eeuwig te prijzen” (58).

Kortom, „*ik* ben door het geloof een lid van Christus (onder andere ook) om na dit leven in eeuwigheid met Hem over alle schepselen te regeren” (32). Het spreekt vanzelf dat in het gemeenschappelijke 'wij', dat de catechismus in verband met onze toekomstverwachting hanteert, ook het persoonlijke 'ik' besloten ligt. Maar in de antwoorden die ik zojuist heb aangehaald, wordt dit 'ik' ook letterlijk genoemd. Genoeg om duidelijk te maken dat volgens de gereformeerden 'ik' in de schare die niemand kan tellen niet onderga, maar juist ten volle tot ont-plooiing komt. Op de nieuwe aarde wordt mijn persoonlijkheid niet vernietigd maar vernieuwd.

„Ik, ellendig mens!” roept Paulus uit. „Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods? Gode zij dank door Jezus Christus, onze Here!” (Rom. 7:24v, 8:23).

Het is duidelijk dat Paulus niet – Grieks – van het lichaam af wil maar – bijbels – van de zonde. Hij wil zijn lichaam juist houden (continuïteit), maar dan als een lichaam dat van zonde en dood is bevrijd (discontinuïteit). Schrijvend over de opstanding der doden vergelijkt hij de begrafenissen met 'zaaien' en de opwekking met 'oogsten'. Paulus zegt: „Er wordt gezaaid in vergankelijkheid en opgewekt in onvergankelijkheid; er wordt gezaaid in oneer en opgewekt in heerlijkheid; er wordt gezaaid in zwakheid en opgewekt in kracht. Er wordt een natuurlijk lichaam gezaaid en een geestelijk lichaam opgewekt” (1 Kor. 15:42-44). En het woord 'geestelijk' betekent stellig niet: onstoffelijk, maar: geheel en al beheerst door de Heilige Geest (vergelijk in dezelfde brief hoofdstuk 2:13vv en 10:3v).

In deze eeuw lijken we op Adam. Ons lichaam stamt uit de aarde. We hebben het leven van de gééf. We takelen af en sterven. Er zit niet veel eer en macht aan ons lichaam. Het is 'vlees en bloed', een 'ziellijk' lichaam. Maar na de opstanding op de jongste dag zullen we op de Jezus Christus lijken. Ons vernieuwde lichaam is van hemelse makelij. We stralen licht en leven uit naar onze omgeving. We worden niet meer moe en ziek en oud. We gaan niet meer dood. We zijn een toonbeeld van eer en macht. Kortom: een pneumatisch, door Gods Geest geregeerd, lichaam.

„Want wij zijn burgers van een rijk in de hemelen, waaruit wij ook de Here Jezus Christus als verlosser verwachten, die ons vernederd lichaam veran-

deren zal, zodat het aan zijn verheerlijkt lichaam gelijkvormig wordt, naar de kracht, waarmee Hij ook alle dingen Zich kan onderwerpen" (Filipp. 3:21).

Hoe persónlijk dit bedoeld wordt, blijkt uit het 'ik' en 'mij' dat Paulus in dit verband verschillende keren gebruikt.

„Ik verlang heen te gaan en met Christus te zijn". „Voorts ligt voor mij gereed de krans der rechtvaardigheid, welke te dien dage de Here, de rechtvaardige rechter, mij zal geven, doch niet alleen mij, maar ook allen, die zijn verschijning hebben liefgehad".

We kunnen ook denken aan de aartsvaders, van wie getuigd wordt dat zij allen voor God leven en die met name worden genoemd: Abraham, Izak en Jakob. Aan Mozes en Elia, die in heerlijkheid verschenen, als zodanig worden herkend. Aan de misdadiger aan het kruis, tot wie Jezus zei: „Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn". We kunnen denken aan de rij gelovigen die in Hebreëen 11 worden opgesomd. Aan de namen van de twaalf apostelen op de fundamenten van Nieuw-Jeruzalem. En aan de telkens herhaalde belofte: „Wie overwint (enkelvoud), hem c.q. haar zal Ik geven...". Enzovoort.

Als kerklied volstrekt ongeschikt, brengt gezang 265 wel onder woorden waar wij het vanavond over hebben: „David is daar met harp en al, koor-meester van de stad, Maria, denkend aan de stal, zingt het magnificat; Simeon heft zijn lofzang aan, Mirjam en Hanna zijn bij alle vrolijkheid vooraan met trom en tambourijn.

Te Deum zingt Ambrosius en alle (kerk)vaders mee, Johannes en Gregorius, zingen laudamus te.

En Luther zingt er als een zwaan en Bach, de grote Bach, die mag de maat der engelen slaan de lieve lange dag.

De negers met hun loftrompet, de joden met hun ster, wie arm is, achteropgezet, de vromen van oudsher, van alle kanten komen zij de lange lanen door, het is een eindeloze rij, de kinderen gaan voor.

Jeruzalem, mijn vaderhuis, mijn moederstad, wanneer zal ik u zien? Wij zijn op reis naar u en naar de Heer!"

Johannes schijft: „Wij weten, dat, als Hij zal geopenbaard zijn (bij de wederkomst), wij Hem gelijk zullen wezen; want wij zullen Hem zien gelijk Hij is" (1 Joh. 3:2). Want om Hem gaat het. Door Hem kan het. En met Hem zullen we het zien en beleven!

4. Jezus Christus, Heer van onze toekomst

Jezus was niet de eerste dode die weer levend werd. Anderen in oud en

nieuw testament zijn Hem voorgegaan. Jezus is wel de eerste die dood geweest is en die altijd blijft leven. Allen die in Hem geloven zullen Hem op die weg volgen. Jezus ging niet de dood in om daarna weer terug te komen. Maar Hij ging door de dood heen en kwam er aan de andere kant weer uit, in die nieuwe manier van bestaan waarin men niet meer kan sterven. Tegenover de leerlingen duidde Hij dit aan met de woorden: „toen Ik nog bij u was" (Luc. 24:44). Hij staat in hun midden, spreekt tot hen, toont hun zijn handen en voeten, eet gebakken vis voor hun ogen, en toch is Hij niet meer bij hen!

Het is dezelfde Jezus. 'Jezus zelf' loopt met de Emmaüsgangers op. Tot Paulus wordt gezegd: „Ik ben Jezus, die gij vervolgt". De opstanding der doden is er 'door een mens'.

In de evangeliën is sprake van Jezus' handen, voeten, zijde, littekens. Een geest heeft geen vlees en beenderen, Hij wel. De leerlingen kunnen Hem zien, aanraken, vastpakken.

Maria herkende Hem aan de manier waarop Hij haar aansprak: „Mariam!" De Emmaüsgangers zullen Hem wel herkend hebben aan zijn wijze van bidden. In tweede instantie herkennen zij Hem. Tussen Pasen en hemelvaart hebben de leerlingen met Hem gegeten en gedronken.

Evenals vroeger, „toen Hij nog bij hen was", sprak Jezus met de leerlingen over Gods koninkrijk. De opgestane was dezelfde als de gekruisigde. Dit was in de schrift al beloofd. En dit is 2000 jaar geleden vervuld. De identiteit van de lijdende knecht des Heren en de Heer van leven en dood staat vast: „Het is de Heer!" Het was dezelfde Jezus. Er is continuïteit! Maar er is ook discontinuïteit! De lijkwade was intact gebleven, maar Jezus was er uit opgestaan. Het graf was gesloten, maar Jezus had het verlaten. De deuren waren gesloten, maar Jezus kwam en stond in hun midden. De dood heeft geen macht meer over Hem. Hij sterft niet meer. Hij leeft uit de kracht van God. Hij heeft een krachtig, verheerlijkt lichaam van hemelse makelij. Hij is zoals God het in den beginne heeft gewild: een stralend mens!

En zo'n mens zullen u en jij en ik ook worden, belooft het evangelie. Hij zal ons vernederd lichaam veranderen, zodat het aan zijn verheerlijkt lichaam gelijkvormig wordt. Wij zullen Hem gelijk wezen.

De tarwekorrels die de boer oogst, zien er precies zo uit als de tarwekorrel die hij heeft gezaaid. Toch is er verschil: de ene korrel is uitgegroeid tot een volle aar. Op de nieuwe aarde zijn wij precies dezelfde mensen als nu (continuïteit). Toch zijn we heel anders: volmaakt geworden (discontinuïteit). We kunnen ons dit geen mogelijkheid voorstellen. Wat geen oog in de natuur heeft gezien, geen oor in de geschiedenis heeft gehoord en in geen mensenhart is opgekomen

in de filosofie – dat heeft God bereid voor wie Hem liefhebben.

Jezus zal zich tot ons nemen. Hij zal nieuwe wijn met ons drinken in het koninkrijk van zijn Vader. Wij zullen bij Jezus onze intrek nemen. Wij zullen bij Hem zijn en met Hem leven. We zullen Hem zien. We zullen Hem kennen van aangezicht tot aangezicht. Eeuwig leven is leven met Jezus.

Eeuwig leven is ook leven met elkaar. Mensen uit alle plaatsen en tijden leven in eendracht en blijdschap met elkaar. Met Jezus Christus zullen wij als koningen in de nieuwe wereld heersen. Wij verwachten nieuwe hemelen en een nieuwe aarde waar gerechtigheid woont.

5. De toekomst

// GENESIS 1

In het nieuwe begin herschiep God de hemel en de aarde. De aarde nu was woest en leeg. De grauwsliuier van de dood lag over heel de schepping. Door het wanbeheer van de mens zuchtte zij op alle gebieden. Verlangend keek de schepping uit naar de komst van de echte, geïnspireerde Mens.

Daarom zei God: „Laat Me eerst een Mens maken naar mijn beeld, als mijn gelijkenis. Die moet rechtvaardig heersen over mens en dier, plant en ding". En God schiep de Mens naar zijn beeld; naar Gods beeld schiep Hij Hem; in ware gerechtigheid en heiligheid schiep Hij Hem. De dood liet Hij achter zich, Hij stond in het eeuwige leven. Hij was sprekend zijn hemelse Vader, diens heerlijkheid straalde van Hem af en Hij was vol heilige Geest. God zag hoe goed de Mens was, en Hij noemde Hem Jezus. „Want", zei Hij, „Gij hebt de mensen verlost van hun zonden en heel de schepping gered van de dood. Gij zijt mijn Zoon, de Geliefde, in wie Ik mijn welbehagen heb." En God gaf Hem alle macht in hemel en op aarde.

En God zei: „Er zij weer licht"; en er was weer licht. Want de heerlijkheid van God verlichtte heel de schepping. De Here God was haar licht en zijn Zoon. En God zag hoe goed het licht was. En God noemde het licht 'duurzaame dag'.

Toen pas vernieuwde God de hemel en de aarde, door vuur en door Geest. De hemel zuiverde Hij van schadelijke straling en van de aarde verwijderde Hij alle sporen van de dood. En God noemde de hemel 'loutere lucht', en de aarde noemde Hij 'goede grond'. En zo was het. En de zee was niet meer oneindig groot. En God zag hoe goed het was.

En God zei: „De bomen moeten elke maand vruchten dragen, twaalf keer per jaar. Altijd moeten ze de mensen in leven houden. Zelfs de bladeren zullen dienen om in eeuwig leven te houden. De wijnstok moet druiven voortbrengen, zodat mijn Zoon de wijn nieuw kan drinken met zijn vrienden.

En de vijgeboom zal groeien en bloeien, zodat men er onder kan zitten en kan genieten van het goede leven". En zo was het. En God zag hoe goed het was.

En God ontfermde zich ook over de dieren – dat zij niet meer zouden doden of gedood worden. De wolf verkeerde bij het schaap en de panter legde zich neer bij het bokje; het kalf en de jonge leeuw waren samen, en een klein kind kon voor ze zorgen. Men deed geen kwaad en stichtte geen verderf op heel Gods goede grond. Want de aarde was vol van kennis des Heren, zoals de wateren de bodem van de zee bedekken. En God noemde de dieren 'niet-bedreigde soorten'. En God zag hoe goed het was.

En toen – toen veranderde God de mensen die op Hem hadden vertrouwd. Hij herschiep hen naar het beeld van zijn Zoon. Zij werden Hem gelijk, zij leken sprekend op Hem. In ware gerechtigheid en heiligheid herschiep Hij hen. De dood lieten zij achter zich, zij stonden in het eeuwige leven. Zij straalden van vreugde en zij waren vol heilige Geest. En God zegende hen en God zei tot hen: „Vervult de vernieuwde aarde en heerst, samen met de Zoon, over dieren en planten en alle dingen". En God zag alles wat Hij hersteld had, en zie: hoe goed was het! Zo werden voltooid de herschapen hemel en de vernieuwde aarde en al hun heer.

Toen had God eindelijk rust van al het werk dat Hij gemaakt, verlost en hersteld had. En God verheugde zich in al zijn werken. De hemel verheugde zich. De aarde juichte. De zee bruipte en haar volheid. Het veld en al wat daarop is verblijdde zich. Alle bomen van het woud jubelden. Van tussen de takken lieten de vogels hun lied horen. Alle dieren eerden God. De morgensterren juichten. En de mensen loofden hun Heer.

Misschien zal II Genesis 1 nooit geschreven en gelezen worden. Maar de mensen zullen zich verblijden en juichen voor eeuwig over wat God schept

– wat geen oog heeft gezien en wat geen oor heeft gehoord en wat in geen mensenhart is opgekomen, al wat God heeft bereid voor hen die Hem liefhebben.

Literatuur:

O. Jager, *Het eeuwige leven*, Kampen 1962, 541-578.

J.H. Veeffkind, *Toekomstverwachting*, Amsterdam 1984.

W.G. Rietkerk, *De aarde en haar toekomst*, Kampen 1991.

K.R. Veenhof, Heemstede

Priesters en oudsten (2)

Bijbelse obstakels voor 'de vrouw in het ambt'?

Oudsten

'Ouderlingen' (presbyters) zijn 'oudsten' en het Oude Testament gebruikt voor hen een woord dat 'baardigen' betekent: volwassen mannen van rijpe leeftijd. Andere Semitische talen duiden ze aan als 'grijzen', mannen wier ouderdom en ervaring aan hun haar-kleur is af te lezen. We komen ze vaak tegen in het O.T. In de stad Sukkot (Richt. 8:14) waren er 77, maar meestal worden geen getallen genoemd. Het gaat bij hen om hoofden van families, die als leiders en vertegenwoordigers van de vrije burgers, zowel als ze nog in stamverband leven als wanneer ze zich in een stadje of dorp gevestigd hebben, op plaatselijk niveau bestuurlijke taken uitoefenen. Niet ieder gezinshoofd was 'oudste'. Als in Joz. 7 Achan als schuldige wordt aangewezen, gebeurt dat als achtereenvolgens zijn stam, zijn 'geslacht' en tenslotte zijn 'familie' zijn uitgeloot. En die 'familie' was die van Zabdi, zijn grootvader, hoewel Achan getrouwd was en kinderen had. De gezamenlijke familieoudsten vormden de oudsten van 'het geslacht' of de clan en een aantal daarvan (waarbij afstamming, macht en aanzien een rol speelden) vormden de oudsten van de stam. Israël kent later zelfs 'oudsten van het volk', maar we weten niet hoe groot die groep was en hoe ze gekozen/aangewezen werden. Bij de verbondssluiting op de Sinaï wordt het volk vertegenwoordigd door 70 oudsten, die Jahwe mogen zien en aan het verbondsmaal aanzitten. De oudsten van een dorp of stad hadden gezag, konden onderhandelen (1 Sam. 11:3; 16:4) en oefenden bestuurlijke en rechterlijke taken uit (Ruth 4:2, 11; Deut. 19:12; 21:3; Joz. 20:4). De oudsten van Gilead kiezen Jeftā als leider, die van Juda (d.w.z. van een aantal Judese steden) worden door David gepaaid met geschenken, als hij koning wil worden (1 Sam. 30:26 vv.). Zelfbestuur door 'oudsten' ontstond niet na de vestiging van Israël in Kanaän. Het was een erfenis uit de voor-geschiedenis van een volk bestaande uit stammen, clans en families, waarvan de oude geslachtsregisters getuigenis afleggen. Die structuur bleef in Kanaän veelszins intact: de verdeling van het land was erop gebaseerd en vaak vestigden clans zich in dorpen. Ook de vestiging van het centralistische koningschap (waartegen profetisch verzet rees) deed 'oudsten' niet verdwijnen (1 Kon. 21:8; Jer. 18:1), noch op lokaal noch op nationaal niveau. En ook na de ballingschap zijn ze er, ook per stad (Ezra 4:8,13). Zulke 'oudsten' zijn echter geen typisch Israëlitisch verschijnsel. Men vindt ze in het hele oude Voor-Azië, al

in het 3e millennium v. Chr. Het bestuurlijke beeld van het vroege Israël lijkt b.v. op dat in het rijk van Mari aan de Eufraat (18e eeuw v. Chr.). Daar vinden we steden, dorpen en stammen met hun oudsten, die lokale bestuurs-taken vervullen, rechtspreken en bemiddelen tussen vorst en volk. Het is de bestuursvorm van de oudoosterse patriarchale samenleving, vooral, maar zeker niet alleen de nomadische. We spreken van 'patriarchaal', omdat 'vaders' – vooral de *pater familias* als hoofd van de familie; in het Hebreeuws heet het gezin 'huis(houding)' van de vader – en dus per definitie mannen van rijpe leeftijd het gezag bezaten en de dienst uitmaakten. Dat was geen 'scheppingsordinantie', maar uitvloeisel van de familiestructuur, die zijn wortels in de verre voorgeschiedenis had. En wat de vader in zijn gezin was, was de 'oudste' op het niveau van de familie, clan of stam. In die wereld was de man de 'baas' ('heer'), omdat hij macht en gezag heeft, ook over zijn vrouw die hij via een huwelijkscontract, na de betaling van een bruidsprijs heeft verworven en in zijn huis heeft gebracht). De genealogie verloopt daarom langs de mannelijke lijn; dochters trouwen buiten de familie, zonen houden die met vrouwen van buiten in stand. De zonen zijn de erfgenamen, zeker van het onroerend familiebezit, dat niet verloren mag gaan; dochters krijgen wel een uitzet mee en 'geschenken', maar erven niet. De oorsprong van deze orde ligt in de nevelen der prehistorie, maar men kan die wel verklaren door vergelijking met 'primitieve', thans nog in stamverband levende volken. Waarschijnlijk was, net als in de dierenwereld, de fysieke kracht van de volwassen man en dus het fysieke verschil tussen man en vrouw, de eerste, beslissende factor. Dat blijkt ook daaruit dat hoge ouderdom alleen, zonder kracht, ondanks bezit van wijsheid en ervaring, leidt tot verlies van de positie van 'oudste'. Kracht en snelheid (bij de jacht of de verdediging) en de 'natuurlijke' rol van de vrouw bij de geboorte en het grootbrengen (zogen) der kinderen waren beslissende elementen. Een daarop gebaseerde taakverdeling binnen de familie of clan wordt institutioneel en bepaalt de mogelijkheid tot het verkrijgen van ervaring, wijsheid en zo gezag, en legt de rollen vast. Er ontstaat een patroon van rechten, plichten en taboes, waarbij naast praktische zaken ook religieuze elementen (relatie tot de stamvaders) een rol gaan spelen. Het patroon van deze oeroude, diepgewortelde gezags- en machtsstructuur is in de historische, 'patriarchale' culturen van de oude wereld, waartoe ook Israël behoorde,

in wezen overeind gebleven. Wel gingen geleidelijk naast eerstgeboorte en afstamming ook feitelijke macht en status (ook buiten de familie) een rol spelen en gaan aanwijzing en verkiezing de automatische opvolging vordringen. De wezenlijke verandering komt pas via de technologische revolutie vanaf de 19e eeuw, als duidelijk wordt dat fysieke kracht, eerstgeboorte en zelfs leeftijd als criteria voor leiderschap steeds onbelangrijker worden. Dat is daarom ook de tijd waarin de emancipatie der vrouwen begint.

In Judea, rond het begin van onze jaartelling spelen 'oudsten', evenals elders in de Hellenistisch-oosterse wereld, nog steeds een belangrijke rol. Al is die ingeperkt door de groeiende macht van het centrale gezag, zeker als dat in vreemde handen ligt, op lokaal niveau zijn de 'oudsten' nog prominent aanwezig. Blijkens Egyptische papyri uit deze tijd „regelden presbyters de interne gang van zaken in de dorpen en onderhielden ze het contact tussen hun gemeenschap en de ambtelijke instanties van het koninklijk bewind. De presbyters waren letterlijk de oudsten van het dorp. Ze werden intern aangewezen en als gezaghebbend erkend” (J.A. van Rossum, *De gerousia* (raad der oudsten – K.R.V.) in de Griekse steden van het Romeinse Rijk, Leiden 1988, 24). Zo was het ook in Judea, eveneens onder vreemde overheersing. Het Nieuwe Testament spreekt herhaaldelijk van 'de oudsten van het volk', samen met overpriesters en schriftgeleerden, als leidinggevende en gezaghebbende instanties. Hoe 'oudsten' op lokaal niveau fungeerden blijkt uit het N.T. amper, maar uit andere bronnen weten we dat ze als leiders van de gemeenschap optraden. Ook de lokale religieuze gemeenschap der Joden, de synagoge, kende in en buiten Palestina een bestuursstructuur waarin naast en onder de 'overste van de synagoge' (Hand. 18:8,17) de 'oudsten van de synagoge' een wezenlijke rol speelden. De synagoge kende geen offerkultus en dus domineerde er geen priester; het was een min of meer democratische leken-gemeenschap van gelovigen rond wetsverkondiging en gebed, die zichzelf bestuurde via 'oudsten', aangewezen uit de volwassen manlijke leden.

Het lijkt waarschijnlijk dat de jonge christelijke kerk, onder apostolische leiding (en de apostelen waren Joden) de bestuursvorm van de synagoge als vanzelf heeft overgenomen, toen Joden die Jezus als Messias aanvaardden, uit de synagoge gebannen, 'apart' moesten bijeenkomen. Maar het lag ook helemaal in de lijn van Christus' onderwijs, die zich verzette tegen machtsaanmatiging door 'leiders', die neerzagen op de „schare die de wet niet kent”. Niet machtigen of rijken, niet schriftgeleerden met grote wetskennis, en niet priesters die het recht hebben direct om te gaan

met wat heilig is maken de dienst uit, maar 'oudsten' uit de gelovigen, die aan de criteria van Titus 1:5 vv. voldoen. Dat die 'oudsten' toen per definitie mannen waren sprak bij overname van de synagogale tradities en binnen de patriarchale bestuursvorm van die kultuurperiode vanzelf. Het was geen bewuste keuze, waarbij vrouwen bewust werden uitgesloten of gedegradeerd. Wel speelde een rol dat de jonge christelijke kerk, hoe scherp zij zich ook ging verzetten tegen het wet-tische Judaïsme, op sociaal terrein, als het ging om de maatschappelijke orde waarin slaven en vrouwen hun eigen, restrictieve plaats hadden, niet revolutionair wilde opstellen. De bestuursvorm die ook in de diaspora gemeengoed was, werd overgenomen en aangehouden.

Maar we kunnen ook stellen dat bestuur door 'oudsten' goed paste bij de relatie tussen God en zijn volk. Hij sloot zijn verbond met heel zijn volk, met 'heel de vergadering', niet alleen met een leider of aristocratische elite. 'Israëls zonen' zijn bij de verbondssluiting op de Horeb direct van de partij via zeventig oudsten uit het volk. Heel het volk moet immers uit het verbond leven en er onder leiding van zijn 'oudsten' in religieus en maatschappelijk terrein inhoud aan geven. De geboden in Deuteronomium richten zich tot het volk en tot iedere Israëliet afzonderlijk: zowel in de tweede persoon enkelvoud als meervoud. Het was dus binnen de kaders van die tijd (zonder 'one-man-one-vote' en zonder bestuurlijke stem voor vrouwen) een voluit 'democratische' structuur. Men heeft niet ten onrechte de parallel getrokken tussen 'de vergadering van Israël' onder het O.T. en 'de gemeente (vergadering)' onder het N.T., want de laatste wordt aangeduid met het Griekse woord *ekklèsia*, in het oude Griekenland de stemgerechtigde 'volksvergadering'. Als dan ook het N.T. voor deze structuur, met 'oudsten', kiest betekent dat niet dat die voorkeur ook (laat staan: vooral) bepaald werd door het feit dat deze bestuursvorm deelname door vrouwen uitsloot! Dat punt was nergens in het geding, in dat opzicht bleef alles bij het oude.

Er waren in de jonge christelijke kerk hier en daar blijkbaar wel leden en wellicht ook wel gemeenten, die de overtuiging hadden dat de nieuwe vrijheid in Christus ook voor de vrouw en haar rol in de gemeente consequenties moest hebben. Het verbaast niet dat dat o.a. in Korinthe het geval was, een kosmopolitische havenstad, ver van de kultuur van het oude Nabije Oosten. Paulus vermaant dan dringend op dit punt niets te veranderen en alles bij het oude te laten, zowel om in de gemeenten een zekere uniformiteit op dit punt te handhaven als om naar buiten geen aanstoot te geven. Hierbij kan hebben meegespeeld dat hij bang was dat veranderingen op dit punt de ingang van het evangelie in de joodse diaspora zou hebben be-

moelijk (reden waarom hij ook Timotheus besneed, en waarom in Hand. 15 aanbevolen wordt de wetsgetrouwe Joden op enkele punten niet onnodig aanstoot te geven). Of dat zo is is moeilijk te achterhalen. Gelukkig geeft Paulus ook bijbelse argumenten voor zijn voorschrift om niets te veranderen. Die verdienen goede aandacht en weging, als het erom gaat vast te stellen of God vandaag nog steeds van ons vraagt in dit opzicht alles bij het oude te laten. Want het lijkt wel degelijk in de lijn van de Bijbel te liggen de vrouwen in de gemeente een gelijkwaardige rol te geven, omdat volgens de Bijbel onder het nieuwe verbond allen, jong en oud, man en vrouw, slaaf en vrije, een directe relatie met God hebben, deel hebben aan zijn Geest (Joël 3) en Hem kennen (Jer. 31:34). Zijn dat niet de wezenlijke voorwaarden voor het vervullen van dien-sten in de gemeente?

(wordt vervolgd)

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Woord waarop wij bouwen

Dr. G. de Ru: 'WOORD WAAROP WIJ BOUWEN' – Uitgeverij Boekencentrum B.V. – 's Gravenhage – 236 pag. – gebonden – f 44,90.

Dit boek omvat 52 meditatieën. Aan deze meditatieën liggen ten grondslag de aantekeningen voor 52 preken (uit de periode 1927-1987). De auteur, Hervormd em. pred., hoopt op deze manier niet alleen te hebben voldaan aan de wens van hen, die het *gesproken woord* graag nog eens willen lezen, maar ook een ondersteuning te bieden aan hen, die vandaag zorg dragen voor de verkondiging van het Woord. Zo wordt dit geschrift door auteur en uitgever aan ons gepresenteerd. Ons oordeel is, dat we hier met een heel fijn boek te maken hebben, dat ook onder ons volle aandacht verdient! Wij willen dat graag nader onderbouwen:

1. De Ru schrijft met een enorme kennis van zaken. Hij plaatst zijn theologisch bezig-zijn niet op de voorgrond, maar moffelt het ook nergens weg. Hij heeft een goed evenwicht weten te vinden tussen een meditatieve schets en een exegetische studie, beide ten dienste van de kanselarheid.
2. Al treffen wij minder meditatieën aan over OT. dan over NT. teksten, de behandeling van de OT. stof is Christolo-

gisch verantwoord en reikt voldoende materiaal aan voor een duidelijke Christusprediking.

3. De stijl is meeslepend. De vormgeving van de gedachten is soms briljant.

4. Nergens wordt de praktische toespitsing verwaarloosd. De auteur heeft oog voor de rijkdom van het Woord en de behoefte van de gemeente.

5. Vaak eindigt Dr. de Ru een bijdrage met het citeren van een toepasselijk psalm- of gezangvers terwijl hij voorts één en ander illustreert met wat hij gelezen of pastoraal beleefd heeft. Dikwijls zeer indrukwekkend!

Ook maakt hij gebruik van bepaalde gebeurtenissen uit de kerkgeschiedenis terwijl hij regelmatig puntige uitspraken van de reformatoren en anderen aanhaalt.

6. Wij geven verschillende opmerkingen door waaruit mag blijken hoe kollega de Ru ons op het spoor van een nadere noodzakelijke bezinning zet: „De zonde werkt als een inktvlek. De rebellie tegen God groeit uit tot het negeren van God.” (p.13).

„Opvoeden is geen kwestie van de broodvraag, maar van de Godsvraag” (p.34).

„Ongeloof is in feite los-zijn, als een tak afgescheurd zijn van de levenssappen van de boom.” (p.87).

„God kennen betekent: afzien van verklaringen. Bij spanningen in een huwelijk doet de 'kus der verzoening' meer dan de 'verklaring', die niets oplost. Zo legt God meer licht in een kus dan in een verklaring. En Jezus Christus is de kus van de Vader op het voorhoofd van de verloren zoon.” (p.93).

„Het 'Goddank!', gesproken na een bijna fatale ziekte, wordt maar al te vaak gevierd niet met een kerkgang, maar met een borrel” (p.99).

Wij willen het hierbij laten.

Wij hebben ook enige kritiek! Waarom in doorsnee alleen maar Hervormde theologen geciteerd en geen gereformeerde theologen? Ik denk hierbij met name aan K. Schilder wanneer het gaat over teksten uit het Lijdensevan-gelie.

Op pag. 63 eindigt de schrijver met de weergave van Gez. 292:2:

„Aan de eindpaal van de tijden ziet ons oog de geest van 't kwaad moe geworsteld en ontwapend tot geen afval meer in staat. Als de Here God in allen, en in allen alles is, zal het licht zijn, eeuwig licht zijn, licht uit licht en duisternis.”

Maar voor deze gedachte is o.i. geen schriftuurlijke grond. De Bijbel zegt inderdaad, dat „God zal zijn alles in allen” (I Cor. 15:28), maar dit 'allen' omvat niet alle schepselen, maar alle zaligen.

(Zie hierover verder: Dr. L. Praamsma: 'Lerende hen onderhouden' – I – pag.21).

Op pag. 157 wordt door de Ru geponeerd, dat de woorden van Jezus tot Zijn leerlingen: „Gij zult Mijn getuigen

zijn” een opdracht bevatten.

Maar is het niet meer een profetie dan een opdracht?! M.a.w. zo zal het gaan gebeuren! Zo zullen jullie worden ingeschakeld bij het zendingswerk in wereldperspektief!

Op pag. 230 haalt de schrijver zonder enige kritische kanttekening de woorden van Angelus Silesius (pl.m. 1650) aan: „Was Christus duizendmaal in Bethlehem geboren en niet in u, zo waart gij nog verloren.” Prof. C. Veenhof leerde ons destijds op preekkollege, dat dit totaal verkeerd was. Hij stelde daar tegenover: Was Christus duizendmaal in Bethlehem geboren en u niet *gepredikt*, zo waart gij nog verloren.

Wij eindigen. Wij zijn Dr. de Ru intens dankbaar voor wat hij in dit machtige, prachtig uitgegeven, boek ons geboden heeft. Laten we er onze winst mee doen! En dat geldt dan niet alleen voor theologen, maar ook voor gemeenteleden, die zich willen verdiepen in de schatten van de Bijbel.

Het geeft richting aan het exegetiseren en mediteren en kan ons helpen beter te verstaan wat God in Zijn Woord bedoelt!

H. Algra, Den Helder

Songs of Praise

Een enkele keer zien we op de televisie een gedeelte van een kerkdienst. Zelf hebben we om half zes kerk, dus het begin van zo'n TV-kerkdienst op zondagmiddag lukt meestal wel. En eerlijk gezegd ben ik best wel eens nieuwsgierig hoe een andere kerkdienst verloopt. De preek maken we nooit mee, tegen die tijd worden we in ons eigen kerkgebouw verwacht. Waar we ons vaak over verbazen is het zingen. In sommige gemeenten blijkt men er wel érg veel moeite mee te hebben om de kaken van elkaar te krijgen (misschien alleen nog voor het pepermuntje). Bovendien is het net of er niemand ooit een psalm heeft geleerd, zo wordt er in het psalmboek getuurd. Of er wordt (is je indruk) helemaal gedachteloos een bekend lied meegezongen. En dan heet het zingen nog wel een lofprijzing. Van zo'n lofprijzing word je niet bepaald vrolijker! Je vraagt je dan ook wel af: hadden ze nou niet even kunnen oefenen? Dit is toch bepaald geen reclame! Stel je voor dat er buitenkerkelijke mensen de TV aanzetten. Je hoopt dan dat ze door zo'n dienst worden aangesproken. Wat zou de reactie zijn? „De dominee deed goed zijn best, het geheel verliep gestroomlijnd, bijna professioneel, alles op schema, een modern kerkgebouw, gemeenteleden in moderne kleding. Dat viel allemaal mee. Bepaald geen zwartekousenkerk. Maar of die mensen in de kerk er nu blij mee waren? Het leek wel of ze liever thuis waren gebleven”.

We zeggen vaak dat het Woord het moet doen... Dat mag dan waar zijn, maar als een gemeente zó zingt is dat bepaald geen goed getuigenis.

Of zijn we hier in huis verwend? We kijken namelijk al jaren op zondagavond naar 'Songs of Praise' (BBC1). Daar wisselen geloofsgetuigenissen en blijmoedig gezongen liederen elkaar af. De engelsen kunner er wat van op dit gebied en ze hebben ook een lange traditie. Ik weet het wel: er is ook een enthousiaste dirigent van de partij. Waarschijnlijk hebben ze met z'n allen stiekem een tijdje buiten beeld stevig geoefend. Maar het laat wel een heel andere indruk achter.

„De vijftigduizend trouwe kijkers naar het programma Songs of Praise, dat elke zondagavond op de BBC wordt uitgezonden, onderstreept de behoefte aan een soortgelijk Nederlandstalig zondagavondprogramma” (Stelling bij het proefschrift van Dr. D. Pranger, besproken in ND/Variant van 16 mei 1992). Misschien kunnen we van de engelsen nog eens de kunst afkijken.... Zeker voor de diensten op televisie, maar ook voor meer enthousiasme bij het zingen in onze eigen kerkdiensten. Lofprijzing... songs of praise!

Casper Koolsbergen, Sarajevo

Gebed uit Sarajevo

(14-16 mei 1992)

Heer, dank U wel dat de verbinding met U niet is verbroken! Ik heb de duty-room op de eerste verdieping, waar we via fax en telefoon bereikbaar waren, moeten verlaten. Zijn we nu van de buitenwereld afgesloten? Maar U kan op elk willekeurig moment aangeroepen worden en ik geloof dat U luistert. U zult het de komende dagen wel iets drukker krijgen.

Mijn vierentwintiguursdienst in de duty-room zat er nog niet op. 's Morgens om half zes werd ik daar wakker van zeer hevige schotenwisselingen. De opmerkelijke rust van de afgelopen dagen was opeens voorbij. Om ons eigen Rainbow-hotel heen werd zwaar gevochten. Het was nog niet eerder zó dichtbij. Er werd omgeroepen dat iedereen op z'n kamer moest blijven. Ondertussen namen de gevechten snel in hevigheid toe. Vlakbij explodeerden mortiergranaten. Dat hadden we wel eerder meege maakt, maar het kwam nu allemaal tegelijk en zo snel. Fluitende projectielen, enorm gedreun, trillende ramen. Wie had het in vredesnaam op wie gemunt? Kunt U het ons duidelijk maken? Om acht uur mochten we snel ontbijten en zat ik in een volle eetzaal. Opeens was daar de eerste granaatinslag! Glas stootte kletterend de zaal in, achteraan zag ik een rookwolk. We doken weg en liepen snel de zaal uit, richting hal. Daar maakten we opnieuw inslagen mee. Glas kletterde voor mijn idee overal om ons heen. Ik hield m'n armen voor mijn hoofd. Op de trap naar de kelder was het dringen. We stonden er erg kwetsbaar, vlak bij de ramen. Bang en verdwaasd dat wij zélf werden aangevallen. Waren we overmoedig geweest, om zo lang te denken dat het ons niet zou gebeuren? U leerde ons, Heer, een pijnlijke les.

Nu zit ik, met een kleine driehonderd man, in de schuilkelder. Iedereen blijkt aanwezig. We ervaren het allemaal, ook de ervaren militairen, als een wonder – dank U wel! – dat er geen gewonden of doden zijn gevallen. We horen nog steeds explosies. Een aantal voertuigen van ons zou in brand staan en met name de hogere verdiepingen van het gebouw worden zwaar getroffen, nu ook met tankgranaten. We moeten waarschijnlijk uren beneden blijven. Midden in de middag moeten we snel de meest waardevolle papieren en spullen van onze kamers halen en ook onze slaapzak, helm en schervest. Met spanning in m'n lijf hol ik naar de tweede verdieping, terwijl in het trappenhuis de wacht naar buiten tuurt. Het gebouw is zwaar beschadigd. Door de gebroken ruiten kijkend vang ik een glimp op van uitgerande voertuigen en van het huis naast het hotel, dat nu half ingestort is. Op mijn kamer zijn alle ruiten stuk. Glas ligt tot in m'n bed. Na het allernodigste bijeengeraapt te hebben, loop ik haastig en bezweet terug naar de kelder. Je doet nu de dingen die je moet doen, maar het is allemaal zo onwezenlijk. Ik had nooit gedacht dat ik zoiets zou meemaken. En waar bent U in dit alles? Als U er hoe dan ook niet los van staat – en

dat belijd ik – hoe moet ik dat als geestelijk verzorger dan uitleggen?

In de goed ingerichte schuilkelder is het erg benauwd. Velen van ons houden zich rustig door op de krappe, maar efficiënte stapelbedden te liggen. Buiten is het nog steeds zeer onveilig: er zijn af en toe zware explosies te horen. We zijn overigens niet van de buitenwereld afgesloten: de fax en telefoon heeft men naar beneden kunnen halen. We zullen in Nederland wel het hoofdnieuws vormen. En dan, drie hoog liggend op mijn stapelbed, krijg ik opeens post uitgereikt. Iemand heeft de postzak die gisteravond aangekomen was, naar beneden gehaald. Brieven en kaarten van thuis en van anderen. Een fantastische ervaring onder deze omstandigheden. Dank U wel, Heer, voor de familie en de vrienden!

We eten van Franse gevechtsrantsoenen en drinken Zweeds mineraalwater. Er is één gewoon toilet en drie chemische. Een paar wachten zijn uitgezet, maar die moeten zich soms terugtrekken omdat er gericht op hen geschoten wordt. Zolang we in de kelder zijn, voelen we ons wel veilig en we maken het ons maar zo gerieflijk mogelijk. Heb ik nu, als geestelijk verzorger, opeens meer werk te doen? Ik weet het niet. Voor zover ik het kan overzien, neemt het aantal mensen dat naar U vraagt, niet toe. Wel gaan de gesprekken die ik voer, nu dieper en heb ik af en toe de gelegenheid op U te wijzen. In elk geval voel ik mij, samen met de aalmoezenier, helemaal in de groep opgenomen en delen we elkaars gedachten. We liggen tussen de soldaten en korporaals in. Ook een paar Bosnische vrouwen vind ik om mij heen, en het dertienjarige dochtertje van één van hen, Alma. Ze doet me aan m'n eigen kinderen denken.

Zo gaan we de nacht in. Ik denk aan een stukje uit uw Boek, dat voor deze gelegenheid gereserveerd lijkt. Ik hef mijn ogen op naar de bergen; vanwaar zal mijn hulp komen? Niet van de mooi ogende bergen rondom Sarajevo, vanwaaruit we beschoten zijn! Maar mijn hulp is van U, Heer, die hemel en aarde gemaakt hebt. Red ons uit deze situatie! We beginnen aan onze tweede dag in de schuilkelder. Ondertussen worden er voorbereidingen getroffen voor een snelle evacuatie naar Belgrado. Midden op de dag is er gelegenheid om de voertuigen te inspecteren. Een vrachtwagen is volledig verwoest. Door het verwisselen van onderdelen kunnen van de zeven uitgeschakelde VW-combi's er toch nog drie rijklaar gemaakt worden. Ook de eigen combi van de geestelijke verzorging doet nog mee, zij het met kogel- en scherfgaten en met een paar ruiten eruit.

Het gebouw blijkt zwaar beschadigd,

vooral aan de achterkant. Sommige kamers zijn helemaal vernield. Rainbow is onmiskenbaar met opzet getroffen! De dreiging is nog niet voorbij. Er zijn ook sluipschutters actief. Na het snel klaarzetten van de bagage is het in de kelder weer uren wachten. We liggen op de stapelbedden, lopen wat heen en weer, praten met elkaar. Ondanks de spanning en onzekerheid is de stemming heel goed. We zullen vandaag wel niet meer vertrekken. Zo gaan we hier de tweede nacht in. Ik kan helaas niet gaan slapen zonder zorgen, Heer. Ik denk aan thuis, aan ons hier, aan de bevolking van Sarajevo. Wilt U er ook aan denken en doen wat goed is in uw ogen!

Om zes uur staan we allemaal op. Echt wassen is er niet bij, want we slapen in de kleren. Iedereen is blij dat we nu gaan vertrekken, maar er heerst ook spanning: hoe kwetsbaar zijn we bij het instappen... Die spanning blijkt niet ten onrechte. Als na anderhalf uur – het duurt ons veel te lang – de combi's eindelijk wegrijden, exploderen er vlakbij weer mortiergranaten! Doorrijden en niet te veel nadenken. Bij het PTT-gebouw verderop wordt er een enorm konvooi samengesteld. Opgelucht rijden we, weer anderhalf uur later, echt uit Sarajevo weg. Dachten we. Want bij het vliegveld even buiten de stad komen we compleet vast te zitten. Serviërs liggen er in stelling en doen moeilijk over ons vertrek. En de granaatinslagen – van welke partij nu weer? – komen angstwekkend dichtbij. Pas om kwart voor elf mogen we echt weg en valt er een zware last van ons af. We hebben het gered.

Heer, ik heb gebeden dat U ons zou helpen en bewaren. En ik zal niet de enige zijn geweest. Nu dank ik U uit de grond van mijn hart! Voor de rust die we toch hebben kunnen bewaren, ondanks de dreiging. Dank U dat U ons vertrouwen niet hebt beschaamd en ons veilig uit Sarajevo hebt laten gaan. Dit zeg ik niet gemakkelijk, omdat het achteraf goed met ons is afgelopen. Want U laat ook dingen gebeuren die ik niet begrijp. Waar ik moeite mee heb. Daarom blijf ik bidden: wees met de bevolking van Sarajevo, die niet weg kan komen en angstig de gebeurtenissen afwacht. Wees met Alma en al die anderen die al zoveel leed hebben gezien en familie hebben verloren – wat voor leven gaan zij tegemoet? Wees met de inzet van de VN, dat er een echte ommekeer komt in deze gepijnigde stad en in dit verscheurde land. Wees met ons en onze familie, dat wij het gesprek met U blijven aangaan. Met onze tekortkomingen en vragen. En met onze dank. In de naam van Jezus Christus, uw Zoon, die eens overweldigend zal staan aan het eind van de onbegrijpelijke mensengeschiedenis!

A. Troost

Het nut van filosofie

Er staat weer eens een nieuw tijdschrift op stapel. Het zal een maandblad worden met de titel *'Filosofie Magazine'*. Mijn bedoeling is niet reclame te maken voor dat blad, maar wel om onze lezers een en ander mee te delen over de rol die men, bijvoorbeeld in het genoemde tijdschrift, ziet weggelegd voor de filosofie in onze maatschappij. Uiteraard zullen we daarbij de rol van geloof, kerk en theologie ook ter sprake brengen.

1. Het nulnummer

Zoals vaker gebeurt, komt ook dit nieuwe magazine eerst met een zgn. 'nulnummer', om geïnteresseerden te vertellen wat er op komst is. We krijgen daarin een heleboel gegevens over toekomstige artikelen, over de schrijvers daarvan, over de vaste en losse medewerkers, enz. enz. Maar natuurlijk ook een verhaal waarom het zo belangrijk is om zich op dat blad te abonneren. Aan dit nulnummer ontleen ik dan mijn aanloop voor dit artikelje.

2. De introductie

De hoofdredacteur, Roeland Dobbe-laer, schreef een openingsartikel onder de titel *'Filosofie in de lage landen'*. Daarvan is de strekking: er is wat mis met de beoefening van de filosofie in Nederland en Vlaanderen. De Nederlandstalige filosofen hebben te weinig lef, ze sluiten zich op in universiteiten en bemoeien zich te weinig met de politiek en met het openbare leven op de verschillende gebieden van onze cultuur. Ze laten de journalisten het werk doen. Ik citeer: 'Het wordt tijd dat filosofen naar buiten treden en een vooraanstaande rol gaan spelen in debatten over politiek, samenleving, levensbeschouwing, religie, wetenschap en kunst.' En volgens deze hoofdredacteur moet dat ook gebeuren op een manier die toegankelijk is voor een breed publiek. De slotzin: 'Het is dus tijd voor *Filosofie Magazine*.'

3. Een heel oud liedje

Ook uit andere introducerende stukjes in dit nulnummer blijkt een soortgelijk zelfbesef van de betrokken filosofen. Ze vinden het zeer ongewenst dat de media eigenlijk de vormers zijn van de publieke opinie. Die media kunnen bepaalde personen, stromingen en beleidsprogramma's maken of breken. Deze macht van de media vinden ze een vervelende zaak. Hun enige troost is dat je in de media alle mogelijke stemmen en tegenstemmen kunt horen, dank zij onze vrijheid van meningsuiting. Dat voorrecht heeft de filosofie ook wel. Maar die filosofische sukkels laten hun stem niet horen, ze hebben te weinig lef, ze draaien maar rond in hun universitaire circuitje en bestuderen vaak nutteloze details uit

het werk van filosofen uit ver verleden tijden. Dat behoort anders te zijn, volgens de redactie van *Filosofie Magazine*.

Waarom?

Dat wordt in dit proefnummer niet zo ronduit uit de doeken gedaan. Maar voor insiders laat het zich gemakkelijk tussen de regels door lezen. Want het is niets nieuws. Het wordt eigenlijk als bekend en vanzelfsprekend aan genomen. Het is eigenlijk het oude verhaal uit de eerste eeuwen van de filosofische traditie, een verhaal dat zich in grote lijnen tot in onze tijd toe gehandhaafd heeft, wat betreft de rol en het nut van de filosofie voor de mensheid. Het is een verhaal dat ik nu kort zal doorvertellen.

4. 'Leidsvrouw des levens'

Toen de filosofie nog geen twee eeuwen bestond, en nog geheel gemengd was met mythologie, natuurkunde, wiskunde, en met nog meer in opkomst zijnde wetenschappen, brak met Socrates een nieuwe periode aan. Hij is de eerste van 'De Grote Drie' uit het bloeitijdperk van de 'klassieke periode': Socrates, Plato en Aristoteles. De grote wending die door Socrates (en andere 'sofisten') in de filosofie te weeggebracht is, bestond hierin dat hij de hoofdaandacht van zijn denken richtte op het dagelijks leven van de mensen, en niet op allerlei speculaties over het ontstaan van de goden en van de wereld, over de zon en de maan, over de zgn. elementen der wereld: vuur, water, aarde en lucht, of iets dergelijks. Cicero schrijft enkele eeuwen later (met enige overdrijving) dat Socrates het was, die de filosofie uit de hemel (d.w.z. uit de speculaties over de sterren bijv.) wegreep en haar bracht in de steden en in de huizen der mensen. Hij noodzaakte haar onderzoek te doen naar het leven en de zeden, en naar wat goede en kwade zaken zijn.

Cicero, wiens filosofische ethiek helaas grote invloed had op de kerkvaders en via hen op de latere theologisch/ethische opvattingen, was inderdaad een zeer enthousiast filosoof, en wel een van dat soort filosofen dat meende dat de mensen het eigenlijk van de filosofie moesten hebben, als ze gelukkig wilden zijn. Beroemd geworden zijn de verschillende lofzangen geworden die hij heeft aangeheven op de filosofie. Ik citeer er een en ander uit.

5. Cicero's lofzangen op de filosofie

Wij moeten, zegt Cicero, voor allerlei kwalen en gebreken in ons leven 'de verbetering geheel van de filosofie verwachten'. In een gesprek met Brutus, in Tusculum zegt hij: '...in de harde beproevingen van de laatste tijd

heb ik, door zware stormen geteisterd, weer mijn toevlucht genomen in dezelfde haven waaruit ik was weggeva ren (nl. de filosofie). O filosofie, leidsvrouw des levens, die morele waarden ontdekt en gebreken uitroeit. Wat zouden wij, wat zou het leven van de mensen in het algemeen, zonder U kunnen zijn?' Even verder: 'U, filosofie, U bent het geweest die de mensen hebt geleerd hoe zij zich moeten gedragen en waaraan zij zich moeten houden. Tot U nemen wij onze toevlucht, bij U zoeken wij hulp, aan U willen wij ons....nu onvoorwaardelijk en geheel wijden....Bij wie zullen wij anders hulp zoeken dan bij U, die ons rust in het leven hebt geschonken en een einde gemaakt hebt aan de verschrikking van de dood?'

Als wij deze en soortgelijke lofzangen op de filosofie lezen bij Cicero, dan herkennen wij hier direct een soort religieuze eerbied voor en overgave aan het filosofisch denken. Cicero stelde er voor tijd en eeuwigheid zijn vertrouwen op. De filosofie was voor hem de bron van alle levenswijsheid, en de vertroosting in alle leed en moeite. Geen wonder, dat de eerste generaties van christelijke theologen de woorden van Cicero overnamen en toepasten op het *christelijk* geloofsleven. Het was niet terecht, maar wel begrijpelijk, dat sommigen van hen stelden dat het christelijk geloof eigenlijk *de ware filosofie* is. In de missionaire gesprekken der eerste christelijke theologen vinden we nogal vaak deze uitdrukking. Dat gaf in die tijd ook 'status' aan het nieuwe, christelijke geloof.

6. Filosofie als levensbeschouwing

Inderdaad, binnen het heidendom fungeerde de filosofie als de heilboodschap voor het leven. Zij was primair moraalprediking geworden, al of niet ingebed in een soort theologische metafysica, maar zij was ook vol van beloften en vertroosting. De filosofie was, althans voor een deel, geworden tot een *levensbeschouwing*, die de mensen oriëntatie en houvast verschafte in het leven. Een slimme filosoof beredeneerde bijv. dat niemand bang hoeft te zijn voor de dood, want, zei hij: zolang U er bent, is de dood er niet, en als de dood er is, bent U er niet meer. Maar behalve dat soort handige praatjesmakers, waren er inderdaad in de wereld rondom het vroege christendom heel wijze en serieuze mensen die optraden als geestelijke leidlieden van het publiek, beleidsadviseurs van regeringspersonen, raadgevers in privé-problemen. De christelijke theologen van die tijd meenden ook veel van hen te kunnen leren. Ambrosius (plm.375), de eerste christelijke theoloog-eticus van for-

maat, schreef een ethiek voor de geestelijken, die zo sterk herinnerde aan een vier eeuwen tevoren verschenen boek van Cicero, getiteld 'Over de plichten', dat men haast van plagiaat zou kunnen spreken.

En wat te denken van de christen-theoloog Boëthius? Die zat ook in de politiek, kwam daardoor in de gevangenis en werd ter dood veroordeeld wegens hoogverraad. Kort voor zijn dood kwam zijn laatste boek klaar, dat een 'meesterwerk' genoemd wordt en eeuwen lang grote invloed had op de middeleeuwse christenen, vooral op de theologen. Dat boek was getiteld: 'Over de vertroosting van de filosofie.' Bepaald geen dun vlugschriftje. Het was een boek waarin deze veelzijdige geleerde, die even gemakkelijk boeken schreef over wiskunde als over de leer inzake Christus, geen enkele christelijke of bijbelse gedachte naar voren bracht om zichzelf en anderen te troosten. Hij had in het aangezicht van de dood genoeg aan de heidense filosofie. Daaruit putte hij zijn enige troost, ondanks al zijn theologische veelzijdigheid en geleerdheid. Niemand leest tegenwoordig meer zijn boek over de Drieëenheid Gods, of zijn boeken over de leer der twee naturen van Christus. Maar zijn boek 'Over de vertroosting der filosofie' was niet alleen in de 'christelijke middeleeuwen' een zeer invloedrijk boek, maar het is ook tegenwoordig weer een bestseller op de filosofische boeken markt. Er verscheen nog onlangs weer een nieuwe vertaling van in het Duits en naar ik meen ook een in het Nederlands.

7. Het oude lied op een nieuwe wijs

Inderdaad, de wijsbegeerte heeft in onze Westerse cultuur vrijwel vanaf het begin in de zesde eeuw voor Christus, mede een religieus-levensbeschouwelijke rol gespeeld. Soms waren er ook lange perioden waarin dit niet op de voorgrond stond, en meer de streng wetenschappelijke aard en taak der filosofie in de mode was. Maar zowel vóór als na het christendom waren er belangrijke en grote stromingen in de filosofie waarin het praktisch-levensbeschouwelijke, het politieke en morele (onder de gemeenschappelijke titel: de humaniteit) op de voorgrond staat. In de allereerste eeuwen was de opkomst van wetenschap en filosofie zelfs bewust en met nadruk een *alternatief* voor de versleten heidense religies. Deze wetenschappelijke en culturele doorbraak ging gepaard met, en werd wellicht ook geestelijk gevoed door, een typisch *binnen-heidens secularisatieverschijnsel*. Weliswaar met hele perioden en stromingen die in reactie kwamen tegen de toen 'moderne' ontwikkelingen en die dan ook terug grepen op de pantheïstische religiositeit, op theologisch/filosofisch gemoderniseerde heidense godsdienstigheid. Maar de dominante hoofdstromingen van de wijsbegeerte na-

men steeds zelfbewuster de taak over van de innerlijk uitgeholde godsdiensten. Zij wilden inderdaad een *redelijk* alternatief zijn voor het on-redelijk geachte geloof. Zij wilden dan ook alles aan de mensen bieden, wat oorspronkelijk alleen door de godsdienst geboden kon worden: houvast, oriëntatie, vertroosting, levenswijsheid, bemoediging, verbetering, verbroedering en verheffing van het menselijk leven. Filosofie is zodoende in de meeste eeuwen de grote concurrent geweest van de godsdienst, eerst van de heidense godsdiensten, later ook van het christendom.

8. Filosofische spreekuren

Ook in onze tijd doet de filosofie weer overal in onze Westerse wereld deze greep naar de ziel van de mensen. Ook in onze tijd groeit de onvrede met haar verwetenschappelijking tot een puur academische aangelegenheid, zoals de filosofie in de laatste eeuw geworden is. Vanuit een humanistische geestesgesteldheid eist men weer van de filosofie dat zij, en nu inderdaad op een zgn. 'wetenschappelijk verantwoorde wijze', haar oude functie weer gaat vervullen van levensbeschouwelijk en praktisch leiding geven aan het persoonlijke en publieke leven. In Duitsland zijn er al een hele reeks plaatsen waar afgestudeerde filosofen zich vestigden in het nieuwe beroep van 'filosofisch raadsman'. Zij houden daarvoor, net als psychologen en psychiaters, spreekuren. Het tarief is plm. DM.130,- per gesprek van een uur. Men doet echter niet kinderachtig als het gesprek wat uitloopt. In Nederland begint dit ook navolging te krijgen. Onze dominees doen het goedkoper, maar het intellectuele publiek zoekt het liever bij de professionele *denkers* dan bij de professionele *gelovers*. In onze tijd moet immers alles toch het liefst 'wetenschappelijk verantwoord' zijn. Ook het nieuwe Filosofie Magazine wil op deze groeiende behoefte inspelen. Niet alleen in de privésfeer van de mensen, maar men wil ook door een journalistieke aanpak de filosofie bij het grote publiek brengen, en bij de politici. ⁴ Want de ware levenswijsheid meent men toch in de filosofie te moeten vinden. Slechts bij haar acht men *de humaniteit* veilig.

9. Theologische afkeer van de filosofie

Als christenen voelen wij uit het bovenstaande direct de on-christelijke geest die aanwezig is in de kort geschetste pretenties van veel filosofie. Het jonge christendom van de eerste drie, vier eeuwen na het begin onzer jaartelling, heeft dan ook een grote geestelijke worsteling gevoerd met de om haar heen heersende populaire volksfilosofieën, vooral die van de Stoïcijnen. De Epicureeën waren in zoverre minder gevaarlijk omdat het onchristelijke van de door hen gepredikte verrijnde genotzucht als het hoofddoel van het leven, daar wel erg

dik op lag. Maar Stoïsche filosofen konden praten alsof het orthodoxe christelijke predikanten waren. Die waren veel verleidelijker en daardoor ook veel gevaarlijker. Ze konden bijvoorbeeld ontroerend spreken over Gods vaderlijke voorzienigheid, bijv. De christelijke theologie heeft zelfs het woord 'voorzienigheid' van de Stoïcijnen overgenomen, in de Bijbel is het althans niet te vinden. De kerken hebben het ook in hun confessies opgenomen. Maar ondanks veel aanleunen tegen en ontlenen aan de filosofie, is er toch in de kerkelijke traditie, en vooral in de latere protestantse tak, veel afkeer geweest van de filosofie. Zij werd geduld en zelfs wel zeer intensief gebruikt als 'dienstmaagd' (ancilla) van de theologie, maar zij moest zich niet verbeelden echte waarheid te kunnen voortbrengen. Zij zou immers slechts haar kennis putten uit het *menselijk verstand*, terwijl de theologie putte uit de enige en ware bron der goddelijke waarheden, nl. *de Schrift*.

10. Filosofie en christendom

Gezien de hierboven geschetste functie van de filosofie in de oude heidense maatschappij, is het begrijpelijk en tot op zekere hoogte te waarderen, dat het jonge christendom zich ten dele sterk wilde afzetten tegen de heersende filosofische stromingen. Men had de Schrift als het licht voor onze voeten op het pad van het leven. Men onderkende de filosofie als valse profetie, als heidense prediking, berustend op heidens geloof. Toch bleek, en ook al vrijwel vanaf het begin, dat de zaken met de filosofie niet zó simpel lagen. Bij de opkomst van de echte theologie bleek al spoedig dat men de filosofie niet kon negeren. Vooral niet toen de eerste en centrale christelijke geloofsovertuigingen nader geformuleerd moesten worden tegenover afwijkende meningen. In de dogmavorming inzake de leer over Gods drie-eenheid en over de leer van de twee naturen van Christus heeft de kerk haar geloof beleden met gebruikmaking van verschillende filosofische termen als 'wezen', 'eigenschappen', 'natuur', 'persoon' (of 'hypostase'). En zo zijn er heel wat meer filosofische termen, maar ook filosofische *probleemstellingen* en *denkschema's* in de theologie en in de christelijke confessies terecht gekomen.

Er is daarover reeds een omvangrijke literatuur, waarover ik bij mijn weten nooit heb horen spreken tijdens mijn predikantsopleiding. Misschien kon er mede daardoor in mijn generatie een soort confessionalisme ontstaan, waarbij de confessies in een overgekookte liefde betiteld werden als zuiver 'naspreken' van de Schrift. Zij konden dan ook praktisch (natuurlijk niet in theorie) functioneren als onfeilbare beroepsinstantie, alsof zij de Schrift zelf waren. Dat zal in onze tijd en in de naaste toekomst m.i. niet meer met een goed geweten kunnen.

Hetzelfde geldt trouwens in nog sterkere mate voor de theologische dogmatieken. De tijd van de generaties voor wie de dogmatiek van Bavinck of van Kuyper, of die van Schilder, het eind van alle tegenspraak was, is voorbij. Daarvoor zit er in elke dogmatiek veel te veel echte filosofie, goede of slechte.

11. Wat hebben we aan filosofie?

Zo komen we langs een omweg weer terug bij het opschrift boven dit artikel. Wat is het nut van filosofie?

In elk geval zal het duidelijk zijn dat wij *bij voorbaat* alle filosofie moeten afwijzen die de pretentie voert een 'redelijk' alternatief te willen zijn voor het 'ouderwetse en primitieve geloof'. Een andere zaak is dat ook de filosofie niet stil gestaan heeft in haar twee en een half duizendjarige geschiedenis. Zij is, en ook de 'Reformatische Wijsbegeerte' heeft dat sterk beklemtoond, steeds duidelijker gebleken naar haar eigen aard te zijn een *theoretische werkelijkheidsbeschouwing*, die bewust of onbewust, in elke vakwetenschap (die over een stuk of aspect van de werkelijkheid gaat) een funderende rol speelt, en zelfs veel vak-wetenschappelijke probleemstellingen daarmee beïnvloedt.

Omdat dit ook voor de theologie geldt, is filosofie ook voor de theologie van belang, onmisbaar zelfs, of beter gezegd: zij zit er feitelijk al in.

Ongeacht of zij door de beoefenaars der theologie herkend wordt of niet. Over het algemeen kan men zeggen dat dit in de rooms-katholieke traditie beter beseft is, dan in het protestantisme. Toen dit veranderde liep echter de vrijzinnige theologie theologie voorop, die tamelijk onbekommerd een zekere vorm van christelijk geloof verwoordde en verbond met eigentijdse filosofische stromingen. Een typisch scholastische 'synthese' was dat. Maar in het orthodoxe protestantisme kreeg de scholastiek een andere gestalte. Men meende vaak in de lijn van de lutherse traditie, die ook in het calvinisme is overgenomen, de filosofie te kunnen missen als kiespijn. Men zag het dan ook als een kenmerk van echte bijbelgetrouwe theologie als alle filosofie er uit weggewerkt was. Ik noemde dat ook 'scholastiek'. Een woord dat we vaak horen, maar dat een nadere toelichting eigenlijk niet missen kan. Daarover dan in een tweetal volgende artikelen.

Stel je voor...

Het was Pinksteren geweest en dus stonden de kerken allemaal in bloei. Mensen, jongeren en ouderen, waren laaiend enthousiast over het wonder van de liefde van God. Immers, als Hij zelf zegt dat je liefde voor Hem blijkt uit wie en hoe je bent (en dus: wat je doet), is dat bij Hem niet anders. Mensen merkten weer, omdat ze er open voor stonden, hoe reëel de nabijheid van de Heer was. Daardoor werden ze zelf geweldig bemoedigd en uitgedaagd. Om hen heen ontstond er belangstelling. „Zoals die lieden met elkaar omgaan...“, zei de één tegen de ander. „Ik zou niet weten hoe ik je zou kunnen helpen, maar misschien weten zij er wat op, dat is heel apart volk...“ Zo werd er gepraat en elke dag waren er wel mensen die informeerden wat er aan de hand was en of zij daar ook aan mee konden doen.

Stel je voor, dat Pinksteren 1992 dat effect zou hebben. Het effect van die eerste Pinksterdag. Enig idee waarom er zoveel vuur gedooft is? Enig idee waarom er niet meer zoveel aantrekkingskracht en zoveel enthousiasme is als in het begin?

Soms denk ik: Zou de Here God er nou nooit moe van worden? Zijn 'grondpersoneel' is nogal eens behoorlijk moeizaam volk. Ze tokkelen meer over Hem dan dat zij met Hem praten. Ze weten meer wijsheden over zijn Woord uit te kramen dan dat ze zoeken naar wijsheid uit zijn Woord. Ze zoeken eerder hoe ze zelf in de marge van het geloven kunnen leven (zo, dat ze er net niet buiten vallen) dan dat ze proberen mensen te winnen om ook met Jezus mee te gaan. Wat moet Hij met dat volk? Met ons? Zou Hij daar nooit moe van worden?

Er staat een verhaal in de bijbel waarin wordt verteld hoe God het moe wordt. Israël in de woestijn. Mozes is er even niet en zij maken een afgodsbeeld. Wanneer God dan tegen Mozes zegt: „Ik stop ermee en begin met jou wel opnieuw“, kan ik me dat best indenken. Mozes denkt er anders over, ook al kent hij zijn pappenheimers uitstekend. Hij zegt: „Heer, dat kunt u niet maken. Dan verloochent u uzelf. U houdt toch nooit op met waar u ooit eens mee begonnen bent? Uw Naam is toch: Ik ben met en blijf bij je?“ Ik vind dat een schitterend verhaal. Het risico is natuurlijk dat je denkt: Maak je niet druk, 't komt toch wel goed. Maar wie iets van God begrepen heeft, laat zich

toch door zo'n verhaal uitdagen? Zo'n God 'verdient' dat toch?

Pinksteren is geweest. De mogelijkheden van de Heer liggen er allemaal. De kerken bloeien lang niet overal. Desondanks gebeurt er onvoorstelbaar veel goeds. Maar of er nu veel of weinig gebeurt. Of de hele boel nu laaiend enthousiast is of niet. Pinksteren is voor mij de vraag: Ben je nog verbaasd over de liefde van God voor deze wereld? En doe je iets met die verbazing? die verwondering? God houdt nooit op! Hij werkt door tot en met de vernieuwing van de hele schepping: met of zonder mij en ons. Liever dan maar mét! Waarom zou ik een blok aan zijn been zijn, terwijl Hij me uitnodigt zijn medewerker te zijn? Waarom een lanterfanter in zijn Koninkrijk, terwijl ik daarin een koningskind kan zijn? Geniet ervan!

Dit boeiende artikel schreef de bekende Ds. Pieter Boomsma, geref. pred. te Apeldoorn, in zijn jeugdbrieven in het: „CENTRAAL WEEKBLAD“. Hij drukt ons met de neus op de feiten, maar biedt tegelijkertijd een geweldig perspectief. Pinksteren! Je kunt over dit voorlaatste heilsfeit nooit genoeg praten en preken. Hoe beleven wij het Pinkstergebeuren niet alleen op, maar nog sterker misschien na de jaarlijkse Pinksterdagen? Als de Geest ons voortdrijft komen wij altijd goed terecht! Dan groeit er iets ongedachts in ons persoonlijke leven en zijn we ook in staat bepaalde moeiten, die zich op de weg van de kerk voordoen, te overwinnen. Wie Pinksteren echt beleeft houdt moed in het zicht van Gods grote toekomst. „Eens, als de bazuinen klinken....“

O. Mooiweer

Enschede

Jeannette Westerkamp-Stegeman

Post uit Rwanda

Het gestolen kindje

Ik zal jullie eens iets gek vertellen: arme kinderen worden sneller groot dan rijke kinderen. Nee, ik bedoel natuurlijk niet dat ze sneller groeien, integendeel, maar ze blijven minder lang kinderen. Rijke kinderen mogen spelen, die krijgen speelgoed en hun ouders verzinnen leuke dingen voor ze. Arme kinderen moeten al heel gauw meehelpen en niet zeuren als het zeer doet.

Amanda en Rose zijn 7 en 4 jaar en ze zijn al groot. Ze moeten water halen, op het vuur passen, eten voor de koe

zoeken, kleren wassen, op hun kleine zusje van 1 passen en nog veel meer. Ze zijn alleen thuis.

Vader is aan het werk in de stad en moeder is naar een begrafenis, net zoals de meeste grote mensen uit de buurt. „Goed op Stephanie passen hè,” zei ze toen ze wegging. „Pas op dat ze niet bij de koe in het hok kruipt. En niet buiten de rugo gaan.” De rugo is het hek van gedroogd riet dat om hun huis staat. Binnen de rugo staat het huis, de stal van de koe, de keuken en de w.c. De kinderen weten best wat ze moeten doen als moeder er niet is. Ze spelen met knikkers die ze van klei hebben gemaakt en dragen om de beurt hun kleine zusje rond. „Hallo!” horen ze dan ineens. Er komt iemand de rugo binnen. Het is Maria. Maria is een jonge vrouw die familie is.

Er is zoveel familie! Maria woont op een andere heuvel, een heel eind weg maar ze komt vaak even op bezoek. Ze houdt van de kinderen en de kinderen houden van haar. Ze brengt vaak snoepjes mee of bananen en ze houdt er veel van om de kinderen op schoot te nemen, te kussen en te strelen. „Is moeder er niet?” vraagt Maria. „Nee, ze moet helpen om een buurman te begraven,” zegt Amanda. „Zo,” zegt Maria. „Heb je wat water voor me te drinken? Rose schept een kopje water uit de aarden kruik in de hoek van de kamer.

Ze praten nog een tijdje, dan staat Maria op. „Ik ga,” zegt ze, „en ik neem Stephanie mee, die breng ik naar jullie moeder.” De kinderen zijn heel erg verbaasd. „Nee, dat moet niet,” zegt Amanda, „we moeten allemaal binnen de rugo blijven.” „Maar ik neem haar toch mee,” zegt Maria, „dan mag het wel.” Ze pakt Stephanie op en draagt haar naar buiten. Amanda en Rose vinden het eigenlijk niet goed en Stephanie wordt een beetje bang. Ze vindt het fijn bij Maria, maar ze wil niet zomaar weggedragen worden zonder haar zusjes en haar moeder. Ze strekt haar handjes uit naar Amanda. Maar Maria pakt haar stevig beet en loopt weg. Amanda en Rose staan bij de ingang van de rugo. Stephanie begint te huilen, Maria zwaait nog een keertje en loopt dan snel door.

Na een hele tijd komt moeder thuis. „Hallo,” roept ze, „waar is Stephanie?”

De twee zusjes zwijgen angstig. Moeder kijkt naar de bezorgde gezichtjes en vraagt ineens heel boos: „Vooruit, waar is jullie zusje?” En dan vertellen ze het verhaal. Moeder zegt niks, ze balt alleen haar handen tot vuisten en drukt ze tegen haar mond en zo blijft ze een tijd staan. Al gauw komt vader ook thuis. „We gaan zoeken,” zegt hij meteen. „Kinderen, blijf binnen de rugo,” en samen met moeder loopt hij weg. Nu praat moeder wel. Ze praat honderd uit. Ze vraagt iedereen, „Heb je ook een jonge vrouw gezien met een klein kindje?” Ze vraagt het aan de burens, aan vreemde mensen op

straat, ze lijkt wel een beetje gek. En vader loopt erbij. Hij zegt niet veel, maar op zijn voorhoofd glinsteren zweetdruppeltjes, een heleboel. Ze zoeken tot het donker is, dan keren ze naar huis terug. Moeder is nu helemaal overstuur, ze huilt, ze wil weer naar buiten en vader zegt heel rustig steeds hetzelfde: „In het donker kunnen we niet zoeken. Maria is vast naar huis gegaan, zodra het licht is ga ik erheen.” Hij helpt mee het vuur aan te maken, want moeders handen trillen en beven, hij helpt mee om wat eten te maken, de kinderen hebben hem dat nog nooit zien doen. Ze zitten stilletjes in een hoekje van de kamer, de armen omelkaar heen.

Die nacht slaapt niemand erg goed. Midden in de nacht staat vader opeens op en doet de buitendeur open. Met een springen moeder en de meisjes ook op.

„Wat is er vader, wat is er?” Vader loopt een rondje om het huis en komt dan weer binnen. „Niks,” zegt hij verdrietig, „ik dacht dat ik wat hoorde.” Datzelfde gebeurt nog een paar keer, en nog voor de zon goed en wel op is is de hele familie alweer aangekleed. „Ik ga eerst naar de stad,” zegt vader, „daar vraag ik aan mijn baas of ik mag gaan zoeken.” „En als het niet mag?” zeg moeder.

„Dat mag wel,” zegt vader, „de baas houdt van God én van kinderen. Ik ga daarheen, en daar laat ik mijn fiets en dan neem ik de taxi naar de heuvel van Maria. En jij gaat hier in de buurt rondvragen moeder.” „Ja,” zegt moeder en dan: „Ik wil liever mee.” „Dat kan toch niet,” zegt vader, „ik ga op de fiets, de taxi is duur, het duurt veel langer als we samen gaan.”

„Goed dan,” zegt moeder. Drie kwartier later zit vader in de taxi. Naast hem zit een dikke vrouw die honderduit kletst en graag een heleboel wil weten. Vader vertelt dat hij op zoek is naar zijn dochterje. „Ach nee toch!” zegt de dikke vrouw. „Ja, zulke vrouwen heb je. Bij ons in de buurt was ook zo’n vrouw. Een beetje ziek in het hoofd omdat ze geen kinderen had. Op een dag nam ze de twee buurmeisjes bij de hand en weet je wat ze deed? Ze liep zo met die twee schatjes het water in en ze verdronken alle drie. Man, wat zul je in angst zitten!” Nou, dat zit vader zeker, en dat verhaal helpt ook al niet veel. Hij zegt niks meer en zijn gezicht is helemaal nat van de zweetdruppeltjes.

Maria is niet thuis. Ze is de hele nacht niet thuis geweest. Haar ouders schrikken van het verhaal van vader. „Ja, zoiets heeft ze al eens eerder gedaan,” zegt haar moeder verschrikt. „Ze zou toch niet ziek worden in haar hoofd.” Vader reageert daar niet op. „Weten jullie niet waar ze kan zijn?” vraagt hij alleen maar. „Misschien,” zegt de moeder, „misschien bij haar vriendin en haar man. Xaverine! Xaverine!” Xaverine is de zus van Maria en zij gaat samen met vader op zoek naar Maria en Stephanie. Het is een heel eind lopen naar het huis van de vriendin, heuvel af, heuvel op.

„Daar is het,” wijst Xaverine dan. In de verte staat een klein huisje van modder. Buiten in het zand zit een klein kindje. Vader loopt sneller, begint te rennen. „Stephanie,” roept hij dan. Het kindje krabbelt overeind, begint ook te rennen op haar kleine beentjes, valt, krabbelt weer overeind, en dan is vader er al. Hij tilt zijn kleine meisje op, drukt haar tegen zich aan en bekijkt haar dan goed. „Hier au,” zegt Stephanie en wijst op haar ene wang. Vader streelt en blaast er zachtjes over, hij ziet niks. „Hier au,” zegt Stephanie, en wijst op haar andere wang, ook daar is niks te zien.

Dan wijst ze op haar rug en op haar haren. Er is niks aan de hand, ze wil gewoon overal gestreeld worden en haar vader aait en streelt en staat daar maar stilletjes. Dan komt Maria het huisje uit. Ze lijkt niet eens te schrikken, ze lacht verlegen naar vader en naar haar zus. „Wat heb je gedaan?” roept Xaverine boos. „Ik heb haar niks gedaan,” zegt Maria verlegen. „Ik heb overal eten voor haar gebedeld, ze heeft een broodje gehad en een banaan en melk.” De vriendin is nu ook komen kijken wie er op bezoek is gekomen. Ze is heel verbaasd. „Je zei dat je op je nichtje moest passen,” zegt ze tegen Maria, die lacht alleen maar verlegen.

„Kom, we lopen terug,” zegt vader. „Wil je eerst wat drinken?” vraagt de vriendin van Maria. „Nee, dank je wel,” zegt vader. „Kom mijn kleine meisje”.

„Drage drage,” zegt Stephanie. „Tuurlijk draag ik je,” en daar gaan ze. Maria blijft staan, ze zegt niks. Xaverine moet op een sukkeltrafje meegaan om vader bij te houden. Als ze weer bij het huis komen is moeder daar ook. Ze schreeuwt van blijdschap als ze Stephanie ziet. „Wat doe jij hier?” vraagt vader verbaasd. „Ik heb geld geleend voor de taxi,” zegt moeder, „o, wat ben ik blij wat ben ik blij!” en Stephanie doet alweer heel zielig om maar overal gestreeld te worden. En als ze een hele tijd later weer bij haar zusjes is speelt ze weer hetzelfde spelletje, ze is nog nooit zoveel gestreeld en gekust en rondgedragen als die dag.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1992

- 17 sept. Vrouwenkontaktdag te Bunschoten-Spakenburg
- 31 okt. Regionale Ontmoetingsdag Chr. Geref. - Ned. Geref. te Assen

J.H. Klein, Rijswijk

Christus in het kerklied (1)¹

Wat zongen de christenen in de eerste eeuwen? (Lezen: Openbaring 5)

„Zingt de HERE een nieuw lied, want Hij heeft wonderen gedaan!” Zo begint Psalm 98. En in alle eeuwen hebben nieuwe liederen geklonken voor de Here onze God om de werken die Hij deed: de schepping, de uittocht uit Egypte, de intocht in Kanaän, de wonderen in het leven van David, zijn Gezalfde. Bij nieuwe wonderen klinken telkens nieuwe liederen: na de doortocht door de Rode Zee (Exodus 15), de overwinning op Sisera (Richteren 5), de geboorte van Samuel (1 Sam. 2), de genezing van Hizkia (Jesaja 38), en zelfs op de puinhopen van Jeruzalem zingt Jeremia nog van de barmhartigheden van de HERE die elke morgen nieuwe zijn (Klaaglied 3). 150 van zulke nieuwe liederen zijn ons bewaard gebleven in het boek der Psalmen: ze zingen van Gods werken in de schepping, in de geschiedenis van zijn volk, in het leven van de gelovige.

Nieuw

„Zingt de HERE een nieuw lied, want Hij heeft wonderen gedaan!” Het grootste wonder dat Hij in de geschiedenis van Israël en van de wereld verricht heeft, is dat Hij zijn eigen Zoon voor ons gegeven heeft, opdat een ieder die in Hem gelooft niet verloren ga maar eeuwig leven hebbe. Nog voor de Here Jezus is geboren wordt een nieuw lied aangeheven door zijn moeder Maria, die de oude lofzang van Hanna herlicht naar de nieuwe situatie, en door Zacharias, die zingt van de vervulling van de woorden van de profeten. Als de kleine Jezus voor het eerst in de tempel komt, zingt Simeon zijn nieuwe lied naar oude woorden.

Als Christus zijn discipelen heeft uitgekozen, leert Hij hun God te aanbidden met een nieuwe naam. Hij herstelt de naam Jahweh, die door de Joden na de ballingschap uit misplaatste eerbied niet meer werd uitgesproken, niet in ere, maar leert z'n vrienden een *nieuwe* naam: „Onze Vader, die in de hemelen zijt.” Die naam gaat nog veel verder, is nog veel intiemer, dan de oude naam Jahweh, Verbondsgod. In de brieven van Paulus klinkt die Vadersnaam vele malen, vaak als: „de God en Vader van onze Heer Jezus Christus”. God wordt eer gebracht met een nieuwe naam, om het nieuwe werk dat Hij door Christus verricht heeft! Efeziërs 1:3-14, vermoedelijk een van de oudste christelijke hymnen, begint met: „Gezegend zij de God en Vader van onze Heer Jezus Christus, die ons met allerlei geestelijke zegen in de hemelse gewesten gezegend heeft in Christus.” In het verlengde daarvan ontvangt ook *Christus zelf*, nu zijn lijden volbracht is en Hij zijn heerlijkheid is binnengegaan, eer van de gelovigen. Het carmen (= spreuk, belijdenis, lied) van de eerste

christenen was: „JEZUS IS HEER!” Zij leerden de naam van Christus *aanroepen*: Handelingen 9:14, 22:16, 1 Korinthe 1:2, 2 Timotheüs 2:22. In Openbaring 5 wordt lof gebracht aan het Lam, omdat het geslacht is en ons gekocht heeft met zijn bloed. God, die op de troon gezeten is (de Vader), én het Lam zij lof en eer en heerlijkheid en kracht tot in alle eeuwigheden, hoort Johannes in de hemel zingen.

„Christus als God”

Wat hebben de christenen in de eerste eeuwen gezongen? De getuigenissen daarover zijn schaars, maar wel duidelijk. In 112 na Christus schrijft Plinius de Jongere, Romeins landvoogd in Bithynië, aan keizer Trajanus een brief, waarin hij uit de mond van gevangen genomen christenen het volgende noteert: „Zij verzekeren echter dat hun hele schuld of dwaling slechts hierin had bestaan, dat zij gewoon waren geweest vóór zonsopkomst samen te komen en *ter ere van Christus als (een) God in beurtzang een lied te zingen* (...).” Omstreeks het jaar 200 bevestigt de kerkvader Tertullianus dit citaat in zijn Apologie en hij ontkent dus niet dat het de gewoonte was ter ere van Christus als God hymnen te zingen. Omstreeks 300 beschrijft de kerkgeschiedschrijver Eusebius hoe iemand zich tegenover de ketter Artemas (die Christus alleen als mens beschouwde en beweerde dat dit vandoes de leer der kerk was geweest), beriep op „de lofzangen en psalmen die *van de aanvang af* door gelovige broeders waren gedicht en waarin Christus als God werd verheerlijkt”. In 269 zendt de synode van Antiochië een brief rond waarin de ketter Paulus van Samosata werd veroordeeld. Deze had „*psalmen tot eer van Christus* vervangen door liederen die hemzelf vereerden”.

Zowel dwaalleraars als verdedigers van de christelijke leer maken gebruik van liederen om hun inzichten onder het volk te verspreiden dan wel om het ware evangelie onder de mensen levend te houden. Het behoort tot de taak van de Kerk daarin telkens te schiften, en de hele Oudheid door heeft de Kerk dat gedaan. Arius leerde dat Christus niet van eeuwigheid God is, maar in de tijd geschapen, een godheid tussen God en mens. Over deze Arius schrijft ± 400 de geschiedschrijver Philostorgius: „Men zegt dat Arius, toen hij uit de Kerk was getreden, liederen heeft geschreven voor schippers, ezelrijvers en marskramers (dus voor lieden die veel onder de mensen komen, JHK) en dat hij dit soort gedichten op melodieën zette waarvan hij aannam dat ze voor elk

geschikt waren. Door het behagen dat men in deze melodieën schepte, trachtte hij de domsten onder de mensen tot zijn goddeloosheid over te halen.”

Ambrosius

Maar ook de rechtzinnige bisschop Ambrosius, een verklaard tegenstander van Arius' opvattingen, kende de kracht van het gezongen lied. Toen hij in 386 met de gelovigen van Milaan een basiliek was binnengegaan om te voorkomen dat de keizer deze kerk aan de aanhangers van Arius zou geven, liet de keizer de kerk door zijn soldaten omsingelen, zodat de gelovigen er niet meer uit konden. Terwijl ze de nacht in de kerk doorbrachten, leerde bisschop Ambrosius hun door hemzelf gedichte hymnen te zingen. De soldaten buiten raakten zo ontroerd door de gemeentezang, dat ze niets tegen de gelovigen konden uitrichten en tenslotte met hen meezongen. Augustinus, wiens moeder er bij was, beschrijft deze gebeurtenis later zo: „Toen is ingesteld dat, naar de gewoonte der oosterse landen, hymnen en psalmen zouden worden gezongen, opdat het volk niet door afmattende droefheid zou verkwijnen. En van die dag af tot heden is dit gebruik in stand gehouden, terwijl reeds vele, ja bijna al Uw kudden in de overige delen der wereld het navolgen.” Ambrosius, die in zijn hymnen getuigde van de wezensgelijkheid van Christus en zijn Vader, tegenover de Arianen, kreeg van zijn tegenstanders het verwijt te horen dat hij het volk met zijn toverspreuken bezwoer. „Dat ontken ik helemaal niet,” antwoordde Ambrosius, „want dit is een grote bezwering, er is geen machtiger. Immers, wat is machtiger dan de belijdenis van de drieënige God, die dagelijks door de mond van het hele volk wordt gevierd? Om strijd spannen allen zich in hun geloof te belijden; ze hebben geleerd de Vader, de Zoon en de Heilige Geest in verzen te prijzen. *Dus zijn nu allen meesters, die eerst nauwelijks leerlingen konden zijn.*” Zo voerde Ambrosius in Milaan de gemeentezang in. Hij was een van de eerste dichters van Latijnse hymnen en hij heeft in de eeuwen daarna vele navolgers gehad. Al die hymnen uit de Oudheid worden aangeduid als Ambrosiaanse lofzangen. Ze behoorden tot de sterkste wapens van de Kerk om de eenheid van Vader, Zoon en Heilige Geest tegen een keur van ketterijen te verdedigen, al gingen ze daarin naar mijn smaak wel eens te ver (ik kom daar straks op terug). De bekendste van die Ambrosiaanse lofzangen, een lied dat zestien eeuwen heeft getrotseerd en

bij rooms en onrooms geliefd is gebleven, is het Te Deum laudamus (Liedboek, gezang 399: Wij loven U, o God, belijden U als Heer).

Middeleeuwen

In de loop van de Middeleeuwen doen zich twee belangrijke verschuivingen voor. Het objectieve, op het werk van Christus gebaseerde, lied wordt verdrongen door het subjectieve, in de vrome gemoedsgesteldheid van de christen gewortelde, lied. We komen daar straks op terug. Verder overwint de Gregoriaanse kerkzang op alle fronten, en deze vorm van kerkzang is zó ingewikkeld dat ze niet meer geschikt is voor gemeentezang, maar alleen door de priester of door professionele priesterkoren kan worden uitgevoerd.

Zo worden de 'meesters' van Ambrosius weer 'leerlingen' – en zelfs dat niet eens, want het Latijn is voor het eenvoudige volk een onverstanebare taal geworden en slechts zo nu en dan mag het in de kerk eens een sequentie of een leis zingen in de eigen, nieuw ontstane, volkstalen. De hoge feestdagen waren wat dat betreft voor het gewone volk een heerlijke uitzondering.

1 Lezing uitgesproken op gemeenteveningen van de Ned. Geref. Kerken van Voorthuizen, Ermelo en Den Haag en op de najaarsvergadering van de prot.-chr. auteursvereniging Schrijvenderwijs.

nog steeds met de vraag, wat vloeken nu eigenlijk is. Hij is er van overtuigd, dat hij op dat schip gevloekt heeft, want je neemt zoiets nu eenmaal gemakkelijk van anderen over. En hij schrijft dan: '... en nog wanneer ik m'n kop stoot of mijn vingers klem, ontglipt me een...eh...uitroep, die me ongetwijfeld een berisping van de heer Van de Poll (de adjunct-secretaris van de bond – v.W.) en zijn bondgenoten zou opleveren'.

De heer Klei vloekt dus van tijd tot tijd (hopelijk stoot hij zijn hoofd niet al te vaak) en hij weet nog steeds niet wat dat eigenlijk is. Hij probeert wel iets hierover te zeggen. Hij verwijst naar linkse dominees, die in de jaren vijftig vertelden, 'dat het vloeken was, wanneer je een vereniging of club het etiket 'christelijk' opplakte'. En, zo gaat hij dan verder, 'in latere jaren droeg het vooruitstrevend deel van het weleerwaarde volkje de opvatting uit, dat de vloek van de armoede of van de discriminatie heel wat erger is dan het leggen van een stevige knoop'.

Nu zal niemand ontkennen, dat die linkse dominees en weleerwaarde heren het misschien goed bedoelden (misschien ook niet, als het hen er om ging het echte vloeken min of meer goed te praten), maar de vraag van de heer Klei is hiermee natuurlijk niet beantwoord. Dat weet hij natuurlijk zelf ook wel, want hij heeft vast goed naar z'n moeder geluisterd vroeger. En dus zegt hij hiermee eigenlijk niets.

Ik behoor tot de bondgenoten van de heer Van de Poll. Hij verwacht een berisping en die kan hij krijgen. Hierbij, mijnheer Klei. Het is niet goed wat U doet en dat weet U best. Waarvan acte! De heer Klei luistert wel eens naar de ontbijtshow van de KRO en een tijd geleden kwam in zo'n show ter sprake, dat roomsen gemakkelijker vloeken dan protestanten. En hij schrijft dan: 'Wederom doemt de vraag op: wat is vloeken? Ik heb een roomse vrouw meegemaakt die als de melk overkookte of zich een andere huishoudelijke ramp voltrok, luidkeels Jezus of Maria aanriep. Vloekte zij? Of was het een uiting van volksdevotie? Ik houd het op het laatste.'

De heer Klei geeft dus min of meer een antwoord, maar de les van zijn moeder is hij vergeten. Vloeken is misbruik van Gods Naam. In de jaren vijftig verscheen op stations en andere plaatsen de spreuk: 'Spreek vrijmoedig over God, maar misbruik nooit Zijn Naam'. Het is duidelijk, dat bij het samenstellen van deze tekst gedacht is aan wat in Exodus 20 : 7 staat. Die roomse vrouw misbruikte dus de naam van Jezus en die van Maria. Was dat volksdevotie? Kom nou toch, mijnheer Klei, gelooft U dat nu echt?

De heer Klei zegt aan het slot van zijn verhaal, dat hij zich in het geschrevene eigenlijk kwaaiër heeft gemaakt om andere dingen dan om vloeken en hij zegt erbij, dat hij geen verweer heeft. En dus is er hoop. Misschien komt er een serieus vervolg. Want het werk van de Bond tegen het

vloeken is de moeite waard en dat mag ook best eens in Trouw worden gezegd.

Zo'n wonderlijke club

Ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de bond verscheen het boekje 'Zo'n wonderlijke club'. Hierin wordt een overzicht gegeven van het werk van de bond in al die jaren. Ik wil hier de laatste zinnen uit het boekje aanhalen:

'Er komen steeds meer mensen die de naam van God en van Zijn Zoon alleen nog kennen als leeg stopwoord of als krachtterm, als vloek. Daarom wil de Bond tegen het vloeken zijn kleine krachten blijven geven aan de worsteling tussen het koninkrijk van God en het rijk van de duisternis. Het zal er in de toekomst niet gemakkelijker op worden. De Bond heeft de steun nodig van ieder die de naam van God wil eren.

De Bond tegen het vloeken bestaat 75 jaar.

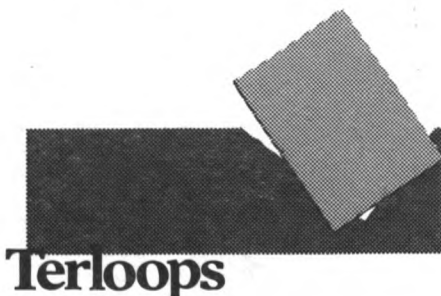
De Bond tegen het vloeken bestaat 75 jaar te lang.

De Bond tegen het vloeken moet maar blijven bestaan.

Totdat Christus komt, die Zijn Naam voor altijd in heiligheid op aarde zal vestigen.

Dan zal de Bond tegen het vloeken opgeheven zijn.'

De Bond tegen het vloeken is de steun van velen waard. Het bureau is gevestigd aan de Nieuweweg 170a, 3905 LS Veenendaal. Het telefoonnummer is 08385-12002. En het gironummer is 852091. Ook voor U, mijnheer Klei!

Terloops

P.C. v. Wijk, Zaltbommel

Bond tegen het vloeken 75 jaar

In Trouw van 15 mei jl. schreef A.J. Klei een artikel onder de titel 'Vloeken'. Hij deed dat in verband met het 75-jarig bestaan van de Bond tegen het vloeken. De heer Klei is een gezellig schrijver, heeft vaak iets te zeggen, maar soms gebruikt hij een heleboel woorden zonder iets te zeggen. Ook dat is een kunst, waarmee veel lezers zich zullen vermaken. Veel wijzer wordt men meestal niet van zulk geschrijf, maar dat is misschien ook niet de bedoeling van de heer Klei.

De heer Klei leerde het vloeken op een schip kort na de tweede wereldoorlog. De conclusie is dus gewettigd, dat de heer Klei in zijn jeugd nooit gevloekt heeft. Zijn ouders zullen hem vast wel verteld hebben waarom hij dat niet moest doen en als een gehoorzame gereformeerde jongen heeft hij zich daaraan gehouden. Bravo. Blijkens zijn geschrijf zit de heer Klei

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Zwolle (II)

Zoals de laatste jaren gebruikelijk is zullen de Chr. Geref. kerk en de Ned. Geref. kerk (II) van Zwolle gedurende de zomermaanden gezamenlijke kerkdiensten houden.

Dit jaar is dat de periode 12 juli t/m 16 augustus. De diensten worden gehouden om 8.45 uur en 16.30 uur in de Noorderkerk, Thorbeckegracht 37 en om 10.30 uur en 19.00 uur in de Zuiderhof, Troelstralaan 25.

Ned. Geref. Kerk van Doorn

In afwijking van de in het Informatieboekje 1992 genoemde aanvangstijd begint de morgendienst op 12, 19, 26 juli en op 2 en 23 augustus om 10.30 uur in de kerk van Doorn.

Ned. Geref. Kerk van Neebe

In Opbouw nr. 12 van 5 juni werd het scribaat onjuist vermeld. Dit moet als

volgt luiden: J.G.W. Bisperink, Deldensestraat 11, 7478 PG Diepenheim. Tel.: 05473-33262.

Ned. Geref. Kerken van Bilthoven en Zeist

Tijdens de vacantieperiode (19 juli t/m 9 augustus) zullen de middagdiensten worden gecombineerd.

19 juli en 2 augustus in Bilthoven.

26 juli en 9 augustus in Zeist.

Plaats van samenkomst:

In Bilthoven: Julianakerk, Julianalaan 42.

In Zeist: Gebouw Ned. Prot. Bond, Kerkweg 21.

De morgendiensten zullen normaal in Bilthoven en Zeist worden gehouden.

Ned. Geref. Kerk van Arnhem

Op de zondagen van 21 juni tot en met 23 augustus houden de CGK en de NGK te Arnhem gezamenlijke diensten.

De diensten op 21 en 28 juni worden gehouden in de Salvatorkerk, Salvatorplein 274 in Arnhem-Zuid. Aanvang van de diensten: 9.30 uur en 17.00 uur. De diensten in juli en op 2, 9, 16 en 23 augustus worden gehouden in de Kruiskerk, Lisdoddelaan 30 in Arnhem-Zuid. Aanvang van de diensten: 9.30 uur en 19.00 uur.

In deze periode is de oppasdienst tijdens de morgendienst.

Op de zondagen 28 juni en 23 augustus wordt in beide diensten het heilig Avondmaal gevierd.

Zowel de Salvatorkerk als de Kruiskerk liggen, komend van de oude Rijnbrug, of uit de richting Nijmegen (A 52), in zijstraten aan de rechterkant van de Huissensestraat.

Ned. Geref. Kerk van Den Helder

Ds. J. Kiers, predikant te Rijsbergen heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Velp/Doetinchem

Het door de kerkeraad op ds. J. Kiers te Rijsbergen uitgebrachte beroep werd door hem niet aanvaard.

Theologische Studie Begeleiding

Onderstaand bericht is bestemd voor alle studenten, die theologie gaan studeren of de vooropleiding daartoe volgen.

Op 19 september a.s. begint het nieuwe seizoen voor de Theologische Studie Begeleiding (TSB). Deze begeleiding is opgezet vanuit de Ned. Geref. Kerken en bedoeld voor alle studenten uit deze kerken, die aan verschillende universiteiten en scholen theologie studeren. De bijeenkomsten worden gehouden in de Theol. Universiteit van de Chr. Geref. Kerken, Wilhelminapark 4 te Apeldoorn. De TSB beoogt:

- een aanvulling te geven op het studieprogramma,
 - de contacten tussen de studenten en de kerken te bevorderen, en
 - de contacten tussen de studenten onderling te bevorderen.
- Gedurende het cursusjaar zijn er 9

bijeenkomsten op zaterdagen, onder leiding van de predikanten H. de Jong, O. Mooiweer en H. Smit. De vergaderingen bestaan altijd uit twee gedeeltes, nl. een lezing en een preekvoorstel van één van de studenten (inkl. bespreking van beide). Een keer per jaar wordt er een exegesedag gehouden; we buigen ons dan een zaterdag over een bepaald bijbelboek of -deel. In mei is er steeds een TSB-weekend. Naast de vaste onderdelen (preek en lezing) is er dan altijd gelegenheid de onderlinge contacten te verstevigen. We beginnen dit seizoen, zoals gezegd, op D.V. 19 september a.s. Dan worden ook zij verwacht, die dit cursusjaar beginnen met de studie theologie of zich daarop voorbereiden via een 'vooropleiding'.

Deelname aan de TSB is géén vrijblijvende zaak. Van elke Ned. Geref. theologie-student wordt verwacht dat hij/zij actief deelneemt aan het TSB-werk. Bij kerkelijke examens wordt hier ook altijd nadrukkelijk naar gevraagd (TSB-attest nodig). Je kunt je opgeven als TSB-deelnemer door te bellen of te schrijven naar de sekretaris van de TSB: J. Dekker, Pr. Mauritsers 69, 8071 NJ Nunspeet, tel. 03412-61671. De deelname wordt door onze kerken bekostigd.

Programma 1992/1993

19-09-92 *Lezing:* O. Mooiweer n.a.v. G. v.d. Brink/H.J. v.d. Kwast, Een kerk ging stuk.

Preek: 1 Kon. 12,33-13,34, R. Venderbos.

17-10-92 *Lezing:* H. Smit, Kuitert en Van Genderen over de locus de Deo.

Preek: Markus 1,35-38, S. Pirot.

14-11-92 Exegesedag: Hebr. 8 (i.c.m. Jer. 31).

12-12-92 *Lezing:* A.M. van Leeuwen, 'Paulus en de wet'.
Preek: Zondag 23 H.C., C.T. de Groot.

16-01-93 *Lezing:* vrije bijdragen begeleiders.
Preek: Jes. 45, 1-5, A. Beeftink.

13-02-03 *Lezing:* H. de Jong n.a.v. B. Wielenga, Volk van het land als missiologisch model: Oude Testament en zending in Zuid-Afrikaanse kontekst (diss. 1990).

Preek: Col. 3, 1-4, G. van Dijk. Extra studiedag o.l.v. het Seminarie met homiletische bijdragen van O. Mooiweer en J. Stuij.

13-03-03 *Lezing:* H. Smit, 'Over en rond H.S. Versnel over het chr. geloof'.
Preek: Zondag 38 H.C., P. Ros.

17-04-93 *Lezing:* O. Mooiweer, De Meditatie naast de prediking.
Preek: Psalm 95, P.G. Sinia.

Weekend:

14-05-93 *Preek:* 1 Kor. 15,20, J. van 't Hof.

15-05-93 *Lezing:* H. Smit, n.a.v. H. Venema, Uitverkiezing. Jaze-ker! Maar hoe?
Lezing: J.C. Schaeffer, Gemeenteopbouw.

Onder andere(n)

Congres Reformatie en prediking

Op 27 augustus a.s. hoopt de Stichting ter bevordering van de kennis van de Reformatie een Congres te houden over het thema *Reformatie en prediking*. Het wordt een dag over de preekactiviteit van de reformatoren. Stond op het vorige Congres reformator Bucer in het middelpunt, dit jaar komen de andere grote hervormers aan de orde: Luther, Calvijn en Zwingli. Zij waren dienaren van het her-ontdekte Woord. Hun preekwerk heeft velen gebouwd in het geloof.

Over de grondgedachten van de reformatorische prediking zal worden nagedacht aan de hand van een viertal referaten. De hoofdlezing gaat over oudtestamentische prediking bij Luther. Deze zal worden gehouden door de bekende Lutherkenner, de Amsterdamse hoogleraar dr. J.P. Boendermaker. Over hetzelfde thema, maar dan toegespitst op Calvijn, hoopt dr. W. de Greef te spreken. De Greef is medewerker aan het Instituut voor Onderzoek van de Reformatie (IVOR) te Utrecht. Drs. L.S.K. Hoogendoorn, gereformeerd vrijgemaakt predikant te Waddinxveen, zal een toespraak houden over Zwingli en de prediking. Hij schreef een doctoraalstudie over 'Zwingli's hervorming van preek- en avondmaalsdienst' en is lid van de Werkgroep Zürich-Basel. Dr. T. Brien, bekend vanwege onder meer zijn dissertatie over de prediking van de Nadere Reformatie, zal een bijdrage leveren waarin hij de prediking van de Reformatie vergelijkt met die van de Nadere Reformatie.

De bijeenkomst vindt plaats in het Universiteitsgebouw van de Christelijke Gereformeerde Kerken, Wilhelminapark 4 te Apeldoorn. Deelname aan het Congres staat open voor ieder die in de wortels van reformatorische prediking geïnteresseerd is. Volgens de voorzitter van de Stichting ter Bevordering van de Reformatie, Prof. Dr. F. van der Pol, wordt daarbij met name aan studenten en predikanten gedacht. Om de gehouden voordrachten van het vorige Congres voor de eigen studie van de Reformatie goed vruchtbaar te maken, zijn deze zeer binnenkort beschikbaar in de lijvige bundel 'Bucer en de kerk'. De waarde van dit 180 pagina's tellende werk wordt volgens

de voorzitter in niet geringe mate vergroot doordat daarin ook de tekst van Bucer's 'Gulden Brief' is opgenomen. Het gaat hier om een zeldzaam geworden bron. Ook met een dergelijke bronnenpublicatie werkt de Stichting aan haar doelstelling: bevordering van de kennis van de Reformatie.

Het Congresprogramma ziet er als volgt uit:

REFORMATIE EN PREDIKING

9.30-10.00 Ontmoeting

10.00-10.15 Welkom en opening door prof. dr. F. van der Pol te Kampen

10.15-11.00 'Oudtestamentische prediking bij Luther' door prof.

dr. J.P. Boendermaker te Amsterdam

11.00-11.15 Koffiepauze

11.15-12.00 'Oudtestamentische prediking bij Calvijn' door dr. W. de Greef te Vlaardingen

12.00-12.20 Aanbieding door prof. dr. O.J. de Jong van het eerste exemplaar van de eerste uitgave van de Institutie van Calvijn (1536) aan de vertaler, prof. dr. W. van 't Spijker

12.20-13.30 Lunchpauze met gelegenheid tot een bezoek aan de boekenstand

13.30-14.15 Nieuws uit de Werkgroepen

14.15-15.00 'Zwingli en de prediking'

door drs. L.S.K. Hoogen-
doorn te Waddinxveen

15.00-115.15 Theepauze

15.15-16.00 'Prediking in de Reformatie en in de Nadere Reformatie. Een vergelijking' door dr. T. Bienen te Amersfoort

16.00-16.35 Discussie o.l.v. prof. dr. W. van 't Spijker

16.35-16.45 Sluiting door prof. dr. F. van der Pol

Voor deelname aan het congres (lunch inbegrepen) kan men zich aanmelden door f 12,50 over te maken op gironummer 4098123 ten name van Stichting ter bevordering van de kennis van de Reformatie te Pijnacker.

1942

3 juli

1992

Geprezen zij de Here.

Dag aan dag draagt Hij ons; die God is ons heil.

(Ps. 68 : 20)

Met dankbaarheid hopen wij te gedenken dat onze ouders en grootouders

**COR VAN DER LINDEN EN
MARIE VAN DER LINDEN - EUSER**

50 jaar getrouwd zijn.

Wij vieren dit feest in familiekring.

Leiderdorp: Hannie van Wolfswinkel-van der Linden
Hans van Wolfswinkel

Oude Haske: Margriet van der Kooy-van der Linden
Jaap van der Kooy

Hanmer Springs: Corrie Scrivener-van der Linden
(New Zealand) Graeme Scrivener

Hoevelaken: Mieke Wilcke-van der Linden
Piet Hein Wilcke

's-Gravenhage: Els Poleij-van der Linden
Han Poleij

Barendrecht: Ada Koedoot-van der Linden
Bert Koedoot

Maassluis: René van der Linden
Mieke van der Linden-Blom
en kleinkinderen.

Pruimentuin 12

2991 TP Barendrecht

Ingegaan tot de vreugde van zijn HEER, mijn innig geliefde man

**JOHAN FREDERIK MEERHOLZ
(FRITS)**

op de leeftijd van bijna 80 jaar.

*„De HERE zal uw uitgang en uw ingang bewaren
van nu aan tot in eeuwigheid.”*

Psalms 121 : 8

J. Meerholz-Leppink

7511 NP Enschede, 15 juni 1992

Korte Haaksbergerstraat 43 - 511

De teraardebestelling heeft vrijdag 19 juni plaatsgevonden op de begraafplaats van de Herv. gemeente te Usselo.

*Hij is niet een God van doden,
maar van levenden,
want voor Hem leven zij allen.*

Luc. 20 : 38

Onverwachts is overleden mijn lieve man, onze zorgzame vader en opa

GARMT JAN BUIKEMA

Ridder in de orde van Oranje - Nassau

op de leeftijd van 70 jaar.

Zuillichem, Hilda Buikema-Gorter

Slidrecht, Harry Buikema

Scheemda, Peter en Hanneke Buikema-Doekes

Menno, Ard en Nanne.

5305 CS Zuillichem, 14 juni 1992.

Poortwegje 7.

De begrafenis heeft plaatsgevonden op donderdag 18 juni te Zuillichem.

In het juninummer van Kerk:

- Willem Aantjes en zijn strijd tegen 'koperen slangen'
- De groeiende veelkleurigheid van de 'vrijgemaakten'

- 'Ik ben geen mens' - de sterke groei van het anoniem pastoraat
- Gezocht: een herder met vijf poten - het beroepingswerk in de protestantse kerken

kerk

Bel voor een
proefabonnement
(Kerk 3 maanden
voor slechts f 7,50)

03420-10790

Op zondagmorgen 14 juni 1992 heeft de Here, voor ons onverwacht, uit dit leven weggenomen onze geliefde ouderling en scriba, broeder

G.J. BUIKEMA

op de leeftijd van 70 jaar.

In dankbaarheid zien wij terug op de jaren dat hij op uiterst bekwame wijze en met grote inzet de taak van scriba op zich heeft willen en mogen nemen.

Moge de Here zijn vrouw en zoons tot hulp en sterkte zijn (Psalms 118 : 14).

Namens de kerkeraad van de
Nederlands Gereformeerde Kerk Almkerk-Werkendam,
J. Vink, praeses

HEB JE NET JE DIPLOMA BEHAALD EN WIL JE EEN BOEIENDE EN AFWISSELENDE BAAN?!

Op het Centraal Bureau van De Hoop is momenteel plaats voor enthousiaste

Boekhoudkundige medewerkers (m/v)

die het als een uitdaging zien om in een team te werken waarin we veel waarde hechten aan de onderlinge samenwerking met collega's en ex-verslaafden die werkervaring opdoen. Je bent in het bezit van één van de volgende diploma's

PD-BOEKHOUDEN
MEAO BE/BA
HEAO BE
MBA

Op het Centraal Bureau worden de volgende werkzaamheden verricht:

- boekhouding van de Gastenadministratie - uitkeringen
- boekhouding van Stichting De Hoop - kliniek en polikliniek
- boekhouding van St. Vrienden van De Hoop - onroerend goed en fondswerving
- boekhouding van leer- en werkprojecten:

Werkvisie De Hoop BV

metaalconstructiebedrijf

grafisch bedrijf

uitgeverij

Breadline BV

lunchroom en catering

- Stichting Bambino - christelijk kinderdagverblijf
- opstelling begroting en jaarrekening
- projectenadministratie
- kas- en betalingsverkeer
- facturatie
- debiteurenbeheer en -bewaking
- salarisadministratie

Kandidaten dienen:

- accuraat, flexibel en zelfstandig te kunnen werken
- zich verder te willen bekwamen op het vakgebied
- goede contactuele eigenschappen te bezitten
- minimaal 20 jaar te zijn
- in Dordrecht of directe omgeving te wonen of bereid zijn hier naar toe te verhuizen

De Hoop heeft in Dordrecht een kliniek van 54 verslaafden. Het is een instelling met een christelijk karakter. Dat komt tot uitdrukking in elk facet van het werk. Daarom gaat het hier niet om een 'gewone baan' en kan het naar onze overtuiging niet anders of een kandidaat moet het werk bij De Hoop zien als een roeping in dienst van het evangelie. Standplaats voor de in deze advertentie bedoelde functie is Dordrecht. Het salaris zal zijn overeenkomstig leeftijd, opleiding en/of ervaring volgens de CAO-Ziekenhuiswezen. Een eigenhandig geschreven sollicitatiebrief, voorzien van een curriculum vitae, kan worden gericht aan:

Stichting De Hoop
t.a.v. de heer T. Stortenbeker, directeur
Spuweg 77
3311 GT DORDRECHT
(Tel.: 078 - 142444)

Evangelisch centrum voor verslaafden